

mfåd

Vetenskapsmagasinet

Meddelanden från Åbo Akademi

April 2014

Nr 3

Man kan säga att Vasa-regionen per person både skapar och hämtar in mest pengar av alla till vårt land.

Smart teknologi från Vasa erövrar världen

IBLAND FÅR FOLKRÄTTEN SE SIG | DRIVKRAFTIGT SAMARBETE | FRAMSTEG I KAMPEN MOT CANCER
VÄCKNING FÖR EUROPA | FATTIGDOMEN ÄR STRUKTURERAD | HUR LÅTER MATCHEN?

Vart går vi från Majdan?

Kampen om Ukraina på Majdan i Kiev startade en kedja händelser som i skrivande stund verkar ha lett till att Krimhalvön har införlivats med Ryssland.

Efter veckor av demonstrationer i Kiev, sammandrabbningar mellan polis och demonstranter, och skottlossning mot demonstranter, störtades den sittande regeringen. Den 22 februari flydde president **Viktor Janukovitj** landet för att senare dyka upp i Ryssland.

Ukraina väljer ny regering den 25 maj. Nu omringar ryska trupper Ukraina med stridsvagnar, soldater, helikoptrar och flygplan i en halvmåne från nordost. I Svarta havet utanför flottbasen i Sevastopol, basen de flesta experter anser vara ett av de viktigaste elementen i konflikten, seglar ryska Svartahavsflottan.

Enligt alla bedömare *MfÅA* har pratat med verkar Ukraina ha förlorat Krim, frågan är snarare hur mycket mer Ukraina riskerar att förlora. Åtminstone i den europeiska pressen finns nu i början av april en oro för att Ryssland går in i det ryskspråkiga östra Ukraina. Samtliga bedömare verkar också vara överens om att varken EU eller NATO kan göra något av betydelse för att hjälpa Ukraina ifall Ryssland väljer att invadera, trots hot om politiska och ekonomiska sanktioner.

Vad som följer i relationerna mellan Ryssland och väst, oberoende av hur läget i Ukraina utvecklas, verkar ingen vilja säga med någon säkerhet ännu. En del bedömare pratar om inledningen av ett långt kallt krig, andra är oroade för att EU ska släta över saken för att inte äventyra sina ekonomiska relationer till Ryssland. Oron hänger ihop med att man är rädd för att Ryssland ska få signalen att man ostraffat kan göra vad man vill i sitt närområde. En annan oro är vad som händer med Ryssland om de ekonomiska sanktionerna verkligen börjar bita. Det blir i varje fall inte oligarkernas vardag som först drabbas.

Den växande ryska militära makten är en del av orsakerna till att både **Tomas Ries**, docent i försvars- och säkerhetspolitik, och **Glen Grant**, före detta försvarsattaché i Helsingfors och försvarskonsult, säger att Finland borde ansluta sig till NATO. Eller Ries säger det inte direkt, han säger att Finlands andra möjlighet är att vika sig i en ny period av finlandisering, det vill säga flathet inför Ryssland.

Händelserna vänder också en spegel mot väst: vilka är våra värderingar förutom marknadsliberalismen? Hur har vi betett oss när det gäller militära interventioner? Med exakt vilken moralisk pondus kan vi kräva något av Ryssland efter att det var uppenbart att vi ljög om Irak? Är det någon annan än vi själva som tror att vi företräder något annat än ett globalt ekonomiskt vinstintresse?

Med professor **Markku Suksis** ord är det fortfarande folkrätten som är de små nationernas trygghet och enda sätt att häva sig bland stormakterna. Att kräva anständighet av världen kan låta naivt, men det var vad demonstranterna på Majdan krävde. Och de lyckades störta sin förtryckare. Frågan är vad som väntar dem härnäst.

Text: Marcus Prest

Det finns redan en nästan oöverskådlig mängd material från Krim-krisen. Denna serie klipp har dock visat mer än en sida av situationen: VICE-TV Russian Roulette – The Invasion of Ukraine <https://www.youtube.com/watch?v=TNKsLIK52ss>

▼ Spänd väntan

Medlemmar av det så kallade "Majdans självförsvar" på Självständighets-torget (Majdan Nezalezjnosti) i centrala Kiev i början av mars.

Foto: Louisa Gouliamaki, AFP/Lehtikuva.

intro

Det gick snabbt. I årets första nummer skrev jag här om OS i Sotji och fredens budskap, men Paralympics var inte ens över innan Ryssland tagit över Krim av Ukraina och **Vladimir Putin** demonstrerat att det ännu finns makthavare som erövrar land. Han visade över ett månadsskifte västvärlden dess naivitet och gjorde oss sårbara på samma sätt som terrorattacker 9/11 år 2001. Världen var igen förändrad.

Vilka beskrivningar av händelserna som historieforskningen kommer att godkänna får framtiden utvisa, men för att få bitarna att falla på plats är det terapeutiskt att diskutera. Vi presenterar några färsktolkningar av situationen på Krim – juridiska, försvarspolitiska och journalistiska, samt europeiska, ryska och ukrainska. Några godnattsagor är det tyvärr inte.

MAKT KAN TA sig många former. Att annektera land är en form av maktutövning man i Västeuropa tonat ned på sedan den andra halvan av 1900-talet, men det betyder inte att resten av världen ser oss som några helgon. Åtminstone inte om man får tro **Margot Salomon**, som påpekar det bristande ansvar vi tar för våra företags och organisationers angrepp på mänskliga rättigheter ute i världen.

Vi ska inte glömma att företagen gör mycket gott. Energiklustret i Vasa hör till Finlands mest produktiva och där har Åbo Akademi ett finger med i spelet. Det är ett samarbete som för med sig fördelar inte bara för regionens, utan för hela landets ekonomi. Utvecklingen av energisparande teknologi för exportbehov bidrar också med miljövänliga lösningar världen över.

VI KOMPLETTERAR DETTA nummer med att titta på nya framsteg inom cancerforskningen och lyssna till ljudlandskapet under olika idrottsevenemang. Det låter väl bra?

Chefredaktör

Nicklas Hägen

mfådd

MEDDELANDEN FRÅN ÅBO AKADEMI

REDAKTION

NICKLAS HÄGEN, chefredaktör

tfn: (02) 215 4693

e-post: nicklas.hagen@abo.fi

MARCUS PREST, redaktör

tfn: (02) 215 4715

e-post: marcus.prest@abo.fi

WEBBREDAKTÖR

PETER SIEGFRIDS

tfn: (02) 215 4882

e-post: peter.siegfrids@abo.fi

REDAKTÖR I VASA

KLAS BACKHOLM

tfn: (06) 324 7387

e-post: klas.backholm@abo.fi

ADRESS

Åbo Akademi
Domkyrkotorget 3
20500 Åbo

E-POST

meddelanden@abo.fi

WWW

www.abo.fi/meddelanden

ANSVARIG UTGIVARE

THURID ERIKSSON, kommunikationschef

tfn: (02) 215 4124

e-post: thurid.eriksson@abo.fi

GRAFISK FORM

PETER SIEGFRIDS

TRYCKERI

Tidningen trycks av tryckeri FRAM och upplagan är 4 800 ex.

ISSN 2341-9644 (print)

ISSN 2341-9652 (online)

© Kommunikationsenheten vid Åbo Akademi 2014

Meddelanden från Åbo Akademi utges ut av Åbo Akademi. Tidningen utkommer månatligen under läsåret och sänds till huvuddelen av akademins anställda samt bla till massmedia, till universitet och högskolor i Norden, till kommuner, bibliotek och gymnasier i Svenskfinland, till medlemmar i Akademiföreningen Åbo Akademiker r.f. och till ett stort antal personer verksamma inom politik, förvaltning och näringsliv.

Omslagsbild: Smart teknologi från Vasa erövrar världen. © Bigstock.

ARTIKLAR

08 Fattigdomen är strukturerad

Det finns en brist i hur man kan ställa globala aktörer till svars för brott mot mänskliga rättigheter.

14 Energiklustret

MfÅA gör en liten studie av det dynamiska energiteknologisamarbetet som samlats kring Vasa, ett av Finlands viktigaste industrikluster.

18 Kraftverksbyggen med flexibilitet

Seth Ndayishimye är Project Controller vid Wärtsilä Power Plants. Han ansvarar för kraftverksbyggen i Afrika och Mellanöstern.

22 Ibland får folkrätten se sig – åtminstone tillfälligt

Ockupationen av Krim satte centrala folkrättsliga principer ur spel. Professor Markku Suksi förklarar vilka principer det är frågan om, vad som gjorts lagvidrigt och vad det innebär.

26 Väckning för Europa

Enligt docent i försvars- och säkerhetspolitik Tomas Ries måste Europa vakna upp till den hårda verkligheten och inse att hot om krig inte bara går att önska bort.

28 Fakta ska fram på ett balanserat sätt

Anna-Lena Laurén är en av de kändaste finlandssvenskarna som rapporterar från Ryssland och dess närområden. Vilka färdigheter är viktiga för en utrikeskorrespondent?

30 Hur låter matchen?

Musikvetaren Kaj Ahlsved lyssnar på det som oftast går oss andra förbi: ljudlandskapet på idrottsevenemang.

NYHETER

12 Framsteg i kampen mot cancer

Forskare vid Åbo Bioteknikcentrum har hittat genetiska mutationer som organiserar onkoproteinet Ras i cellen.

KOLUMNER

11 Om akademiskt arbete

Pressen och stressen i akademiskt arbete tar sig många olika uttryck, skriver Mari Lindman.

35 Stipendieforskaren – önskad eller ratad

Gästkolumnist Thomas Sandberg skriver om hur det är att bedriva vetenskap på vetenskapliga stipendier.

NU SPELAR ÅBO AKADEMI I PREMIER LEAGUE

FINLANDS NATIONELLA KOMMITTÉ för forskningens infrastrukturer (FIRI-kommitteén) vid Finlands Akademi har offentliggjort en nationell strategi och en uppdaterad vägvisare för forskningens infrastrukturer för åren 2014–2020.

Vägvisaren är en plan för nya eller redan påbörjade nationella forskningsinfrastrukturer eller betydande förnyelser av redan existerande forskningsinfrastrukturer som kommer att behövas under de följande 10–15 åren. Med forskningens infrastrukturer menas alla de instrument, apparater, material och tjänster som möjliggör forskning.

Åbo Akademi är väl framme här, eftersom en infrastrukturhelhet leds vid Åbo Akademi och i två andra är Åbo Akademi en betydande part.

Infrastrukturhelheterna är:

- *Finlands deltagande i projektet Euro-Bio-Imaging (EuBI) ESFRI.* Det av Åbo Akademi koordinerade Euro-BioImaging-projektet leds av professor i cellbiologi vid Åbo Akademi, **John Eriksson**.
- *Finnish Marine Research Infrastructure FINMARI,* som leds av **Timo Tamminen** vid Finlands miljöcentral, Syke, men där Åbo

Akademis fältstation Husö biologiska station på Åland ingår tillsammans med fältstationerna Tvärminne Zoologiska Station vid Helsingfors universitet och Skärgårdshavets forskningsinstitut vid Åbo universitet.

- *Suomen hila- ja pilvilaskennan infrastruktuuri (FGCI),* som leds av Helsingfors universitet och där Åbo Akademis institution för informationsteknologi under ledning av professor **Jan Westerholm** deltar. Övriga partners är Aalto-universitetet, Geodetiska institutionen, Jyväskylä universitet, Villmanstrand tekniska högskola, Östra Finlands universitet, Uleåborgs universitet, Tammerfors tekniska universitet och Åbo universitet.

Professor i cellbiologi vid Åbo Akademi, **John Eriksson**, är mycket nöjd.

– Det här är en mycket god nyhet. Om vi spelar våra kort rätt kan det här ha gynnsamma konsekvenser långt utanför biovetenskaperna, till och med för hela Åboregionen.

Föreståndare för Husö biologiska station, **Johanna Mattila**, förklarar det med fotbollstermer:

Husö biologiska station på Åland ingår i infrastrukturhelheten *Finnish Marine Research Infrastructure FINMARI*, som leds från Finlands miljöcentral.

– Det betyder att vi nu spelar i Premier League. Finland anser att vi är värda att lyftas upp på en piedestal på europisk nivå, så att vi där kan marknadsföra oss och skapa kontakter med och kanske bli delar av europeiska nätverk, förklarar Mattila.

Hon tillägger att det här gör att man ses på med helt andra ögon då man äskar om pengar till exempel från Finlands Akademi.

ÅA-PROFESSOR BESÖKTE BRASILIEN MED MILJÖMINISTERN

Åbo Akademis professor i kemisk träförädlingssteknik, **Pedro Fardim**, deltog i miljöminister Ville Niinistö's resa till Brasilien i början av april.

Under resan presenterade professor Fardim initiativ för forskningssamarbete mellan Finland och Brasilien. Bland annat ska man jobba vidare med nätverket NOBRE, som strävar efter ett tätare samarbete kring biomassa och förnybar energi i Finland och Brasilien. Förkortningen står för "the Network of Excellence in Biomass and Renewable Energy" och involverar toppuniversitet, forskningsinstitut, företag och finansieringsinstanser från båda länderna.

Fardim deltog i seminariet *Clean Technologies Seminar* där han diskuterade samarbetet och framtidsplaner mellan Bra-

silien och Finland inom "Clean Technologies" med professor **Glaucius Oliva**, som leder den största finansieringsorganisationen i Brasilien: CNPq.

Det gröna guld

Fardim träffade också Brasiliens minister för vetenskap, teknologi och innovationer. Träffen hade som syfte att skapa ett internationellt praktiskt nätverk inom biomassa och förnybar energi och samarbete mellan NOBRE-nätverket och brasilianska teknologinätverk.

Fardims budskap utgick ifrån mottot "biomassa – det gröna guld", där han förde fram fördelarna med ett samarbete mellan Finland och Brasilien. Han menade att båda länderna kan vinna mycket på att jobba tillsammans och bygga en bro mellan "de bästa hjärnorna" i båda länder.

SVENSKT STÖD TILL GRÖNLUNDS FORSKNING

PROFESSOR KIMMO GRÖNLUND vid institutet för samhällsforskning har av Riksbankens jubileumsfond i Sverige tilldelats ett forskningsanslag om 135 000 kronor.

Målet med forskningen är att systematiskt studera vilka konsekvenser som följer av att låta folket ha en aktiv roll när politiken samlas till svåra beslut, det vill säga beslut som inte kan återkallas, som kommer att påverka under lång tid och som ställer rättfärdiga intressen och värderingar mot varandra. Sådana svåra beslut kan handla om olika fenomen såsom storskaliga trafiklösningar, investeringar i energiproduktion, strukturella förändringar i socialförsäkrings-system, nedläggningar av skolor eller sjukhus, moralfrågor kring eutanasi eller samkönade äktenskap, sammanslagningar eller delningar av kommuner och fundamentala ändringar i grundlagarna.

Forskarna bakom nätverket har studerat folkligt engagemang i demokratiskt beslutsfattande. För tillfället består nätverket av cirka 15 statsvetare från fem olika länder.

ANNIKA MEINANDER NY AKADEMIFORSKARE

FORSKNINGSRÅDET FÖR biovetenskap och miljö vid Finlands Akademi har vid sitt möte 20.3 beslutat att finansiera 11 akademiforskare. En av dessa nya akademiforskare är **Annika Meinander** vid ämnet cellbiologi vid Åbo Akademi. Meinander forskar kring reglering av det medfödda immunförsvaret med hjälp av ubikvitinsignalering.

Forskningsrådet för biovetenskap och miljö vid Finlands Akademi fick sammanlagt 87 akademiforskaransökningar. Anställningarna som akademiforskare tillsätts för fem år. Målet med finansieringen är att främja och förbättra de bästa erfarna forskarnas möjligheter att kvalificera sig till akademiska ledningsuppdrag och bidra till deras vetenskapliga självständighet.

disputationer

BIOVETENSKAP MED INRIKTNING FARMACI

MSc **Mohit Narwal** disputerade i biovetenskap med inriktning farmaci fredagen den 28 mars på avhandlingen *Selective Inhibition of Human Tankyrases*. Opponent var biträdande professor **Herwig Schüler**, Karolinska Institutet, och som kustos fungerade docent **Adyary Fallarero**.

VÄRME- OCH STRÖMNINGSTEKNIK

DI **Hannu Helle** disputerade i värme- och strömningsteknik fredagen den 4 april på avhandlingen *Towards Sustainable Iron- and Steelmaking with Economic Optimization*. Opponent var professor emeritus **Junichiro Yagi**, Tohoku University, och som kustos fungerade professor **Henrik Saxén**.

MATEMATIK

FM **Anders Skjäl** disputerade i matematik torsdagen den 10 april på avhandlingen *On the Use of Convex Underestimators in Global Optimization*. Opponent var professor **David Bogle**, University College London, och som kustos fungerade professor **Tapio Westerlund**.

PSYKOLOGI

PsL **Ulla Ellfolk** disputerar i psykologi fredagen den 11 april på avhandlingen *Neurocognitive changes in early-stage Parkinson's disease: Functional and structural brain correlates of memory and verbal functions*. Disputationen äger rum kl. 12 i auditorium Armfelt, Arken. Opponent är biträdande professor **Jaime Kulisevsky**, Universitat Autònoma de Barcelona, och som kustos fungerar docent **Mira Karrasch**.

MILJÖBIOLOGI

FM **Karin Kjærsmo** disputerar i miljöbiologi fredagen den 11 april på avhandlingen *Anti-predator adaptations in aquatic environments*. Disputationen äger rum kl. 12 i auditorium Gamma, ICT-huset. Opponent är professor **Innes Cuthill**, University of Bristol, och som kustos fungerar professor Kai Lindström.

Fattigdomen är strukturerad

Staterna har av tradition ansetts vara den ansvariga parten i människorättsfrågor. Konferensen GLOTHRO vid Åbo Akademi behandlade olika andra globala aktörers skyldigheter. Det innebär en grundlig genomgång av principerna för den globala ekonomin, enligt en av huvudföreläsarna, Margot Salomon.

TEXT & FOTO: NICKLAS HÄGEN

För att åtgärda brott mot grundläggande socioekonomiska mänskliga rättigheter, till exempel rätten till mat och rätten till en skälig levnadsstandard, bör vi se över de globala maktstrukturerna. Det menar Margot Salomon, biträdande professor vid London School of Economics.

– En stor del av våra människorättsproblem är anknutna till vårt internationella rättssystem misslyckande och vår bristande internationella politiska vilja att åtgärda kränkningarna, säger Salomon.

– Våra demokratiskt folkvalda myndigheter har skapat en miljö där företagen kan ställa stora krav. Man har skapat förutsättningar för företag att växa i storlek, styrka, inflytande och förmögenhet, samt underlättat för investeringar över nationsgränserna. Samtidigt finns det en brist i hur transnationella företag kan ställas till svars. Man har gett alla rättigheter till investerare men inga skyldigheter.

Salomon besökte konferensen GLOTHRO vid Åbo Akademi i slutet av mars. Temat var utomstatliga aktörers ansvar för mänskliga rättigheter. Viktiga sådana aktörer är till exempel Världsbanken, Internationella valutafonden IMF, olika EU-institutioner och transnationella företag. Vi behöver inte gå utanför Europa för att hitta problem.

– Världsbanken och IMF är ansvariga för de villkor i nedskärningspolitiken i många

europiska länder som Grekland och Portugal, som har haft en förödande effekt på sociala och ekonomiska rättigheter i de länderna. De har en lång historia av likadana förödande effekter på u-länderna och bryter fortfarande mot många mänskliga rättigheter, säger Salomon.

– Det är inte att påstå att det inte finns några fördelar av dessa institutioner, men det finns en lucka i hur dessa, samt olika företag och transnationella företag, kan ställas till svars för sina kränkningar av mänskliga rättigheter.

När företag investerar i andra länder lyder de under värdnationens regelverk. Det kan dock finnas många orsaker till att värdnationen prutar på regleringar för till exempel miljö- och arbetarskydd, eller att företagen bryter mot dem utan att ställas till svars för det: lagarna kanske är svaga eller så lättar värdnationen på regleringarna för arbetarskydd och miljö för att den anser att investeringarna behövs. Eller så är helt enkelt företaget så starkt att det kan undvika regleringarna.

– Världstatens möjlighet att stifta regler i allmänhetens intresse har begränsats av de

överenskommelser som gjorts för att locka eller motta dessa utländska investerare, säger Salomon.

– Det kan ge ekonomiska fördelar – investeringar, jobb och tillväxt. Samtidigt har studier visat att investeringarna inte har gett de fördelar man hoppades på och lovade u-länderna när de öppnade upp för investeringar på 1990-talet.

En skyldighet att hjälpa

Om värdnationen själv luckrar upp sina bestämmelser kanske man kan tycka att det är deras eget fel, men riktigt så enkelt är det inte. Den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter antogs av FN 1966 och uttrycker de rikare staternas skyldighet att hjälpa fattigare stater för att de mänskliga rättigheterna ska förverkligas.

– Målet är att i första hand försäkra att stater inte skadar människor med de policyer de antar hemma eller de aktiviteter de utför långt hemifrån, inkluderande det de gör genom sina privata aktörer, säger Salomon.

Margot Salomon säger att investerare fått alla rättigheter men inga skyldigheter.

disputationer

– Förutom att inte förorsaka skada ska de i andra hand också aktivt bidra till att förverkliga rätten till mat, hälsa, goda levnadsförhållanden där människor inte har sådana rättigheter uppfyllda. Det är en juridisk skyldighet under de internationella fördrag som har undertecknats av cirka 160 stater.

Tas den skyldigheten på allvar?

– Det är frågan. Den akademiska världens roll är att tänka igenom och offentliggöra vad denna skyldighet specifikt betyder. Vilka stater har skyldigheter gentemot vilka folk? Hur förstår vi dessa förpliktelser när stater agerar kollektivt? Hur fördelar vi dessa förpliktelser mellan många olika länder? Vi behöver ännu bryta ner och bearbeta vad som krävs för att operationalisera denna förpliktelse. Arbetet går från den akademiska världen till de juridiska instanser som har mandatet att tolka fördraget och ställa stater till svars.

I-länderna ser ofta en moralisk skyldighet att bistå u-länderna, men är inte beredda att erkänna en juridisk skyldighet eftersom de inte vill vara bundna att flytta över pengar. Samtidigt rapporterar många länder frivilligt när de går inför FN:s övervakningsorgan att de har nått biståndsmålet på 0,7 procent av bruttonationalinkomsten. Detta uttrycker att i-länderna i någon mån känner sig förpliktigade till att följa konventionen genom att ge bistånd.

– De rapporterar mot något de ser som en förpliktelse av fördraget. U-länderna skulle å andra sidan säga att i-länderna *är* förpliktigade att rapportera. Och jag pratar inte bara om pengar. Jag pratar om en förpliktelse att samarbeta för att reformera finansiella institutioner så att man åtgärdar de problem dessa utgör för mänskliga rättigheter, och förändrar den strukturella miljö där dessa kränkningar äger rum, nämligen inom den internationella investeringsregimen. Det handlar inte bara om att flytta över pengar, utan om alla sätt att reglera företag som orsakar skada utomlands, säger Salomon.

– Vi har ännu mycket arbete att göra men en bra början är att erkänna att denna förpliktelse finns som en del av fördragsrätten. Nu arbetar vi på att göra dessa förpliktelser meningsfulla i en globaliserad kontext. ♦

Läs mer med Margot Salomon på nästa sida! ►

DATAVETENSKAP

FM **Ville Timonen** disputerar i datavetenskap fredagen den 11 april på avhandlingen *Scalable Algorithms for Height Field Illumination*. Disputationen äger rum kl. 12 i auditorium Lambda, ICT-huset. Opponent är biträdande professor **Ulf Assarsson**, Chalmers tekniska högskola, och som kustos fungerar professor **Jan Westerholm**.

INTERNATIONELL MARKNADSFÖRING

MSc **Maria Ivanova-Gogne** disputerar i internationell marknadsföring fredagen den 25 april på avhandlingen *Culture in Business Interaction: An Individual Perspective. Empirical studies in Finnish-Russian business relationships*. Disputationen äger rum kl. 12 i auditorium I, Handelshögskolan vid Åbo Akademi. Opponent är doktor **Pia Palsa**, Svenska handelshögskolan, Hanken, och som kustos fungerar professor **Jan-Åke Törnroos**.

FOLKRÄTT

LL.M. **Juan Pablo Pérez-León Acevedo** disputerar i folkrätt fredagen den 25 april på avhandlingen *Victims' Status at International and Hybrid Criminal Courts: Victims' Status as Witnesses, Victim Participants/Civil Parties and Reparations Claimants*. Disputationen äger rum kl. 12 i Lilla auditoriet, ASA-huset. Opponent är professor **Elizabeth Salmón Gárate**, Pontifical Catholic University of Peru, och som kustos fungerar professor **Elina Pirjattanniemi**.

PSYKOLOGI

FM, PsM **Jan Antfolk** disputerar i psykologi fredagen den 25 april på avhandlingen *Incest Aversion. The Evolutionary Roots of Individual Regulation*. Disputationen äger rum kl. 13 i auditorium Armfelt, Arken. Opponent är professor **David Haig**, Harvard University, och som kustos fungerar professor **Pekka Santtila**.

PAPPERSFÖRÄDLING

DI **Shaoxia Wang** disputerar i pappersförädling fredagen den 9 maj på avhandlingen *Surface characterization of chemically modified fiber, wood and paper*. Disputationen äger rum kl. 12 i auditorium Salin, Axelia. Opponent är professor **Monika Österberg**, Aalto-universitetet, och som kustos fungerar professor **Martti Toivakka**.

De nationalistiska strömningar som gått genom Europa de senaste åren kan ses som ett uttryck för hur ringarna sprider sig då de mindre bemedlade européerna värnar om sina rättigheter mot de som är ännu fattigare.

– Hela idén om att skydda sig är ett symptom på en massiv ojämlikhet. Vad vi ser är att alla skyddar sig från nästa grupp av fattiga. På det globala planet går det utanför nationens gränser. De fattiga inom landet skyddar det de har mot de fattiga i andra länder, säger **Margot Salomon**, biträdande professor vid London School of Economics.

– Det är en manifestering av hur vi har organiserat vårt ekonomiska och politiska liv, och här ligger ansvaret i slutändan hos staterna. Den globala fördelningen av makt och rikedomar är misslyckad och maktkoncentrationen befäster fördelarna hos de som redan drar nytta av den.

Trots ett tilltagande allmänt missnöje verkar den politiska viljan till förändring saknas – oberoende av vem som väljs.

– **Thomas Friedman** beskriver de liberala policyer som anammats överallt i världen efter det kalla kriget och kallar det för en ”gyllene tvångströja”. Sätten olika stater tar åt sig de liberala policyerna varierar, men alla är del av den globala ekonomin. De folkvalda sätts i tvångströjan och har mycket lite utrymme att röra sig på. Det undergräver den demokratiska processen, folk upplever att det inte kommer att bli någon riktig förändring. Höger och vänster är så nära varandra.

Vilka verktyg finns det då att säkerställa mänskliga rättigheter och en jämlikare fördelning av resurser?

– Att dela på bördan. Några av Europas fattigaste länder, med Grekland som ett bra exempel, får ett oproportionerligt stort antal människor till sina stränder. Det är de första länder dit de här människorna kommer som har en skyldighet att ta in dem eller åtminstone ta emot dem även om de kanske sparkar ut dem senare. Folk kommer inte in genom ett land och tar sig igenom Europa.

– Men vi kommer också tillbaka till de policyer som har möjliggjort en enorm ojämlikhet och ett behov för människor att söka bättre liv på andra ställen. Det är grundorsaken på en global nivå, men också individuella lagstiftande och praktiska steg som kan tas på en regional nivå och inrikesnivå.

Människorättsscenen i en globaliserad värld

Skyldigheten att se till att de mänskliga rättigheterna förverkligas i praktiken tillskrivs i allmänhet den territoriella staten där individerna som åtnjuter människorättsskyddet befinner sig. I takt med en allt mer globaliserad värld har människorättsscenen intagits av även andra aktörer såsom multinationella företag, internationella organisationer och stater med verksamhet som inverkar på människorättsläget utanför statens egna gränser.

Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi stod i slutet av mars värd för den internationella konferensen ”Beyond State Obligations in International Human Rights Law – Towards Common Principles on the Obligations of Multiple Global Actors”. Vid konferensen diskuterades bland annat vilken ställning det internationella människorättsskyddet har i förhållande till den nya omgivning som råder i en globaliserad värld. I vilken utsträckning kan man idag tala om att de nya aktörerna är rättsligt förpliktade att följa de internationellt överenskomna mänskliga rättigheterna i sin verksamhet? Vilka allmänna principer kan sägas gälla på området?

Konferensen utgjorde en avslutning på det europeiska forskningsnätverket ”Beyond Territoriality: Globalisation and Transnational Human Rights Obligations” (GLOTHRO), som finansierats av European Science Foundation (ESF).

– Skammen är att det inte handlar om att det inte finns tillräckligt att dela på. Det behöver inte vara så här men vi har tillåtit det, att vissa har klart mer än de behöver och majoriteten inte har tillräckligt. Fri handel är bra för ekonomin och på så sätt en positiv sak – men den är inte utan efterverkningar. Vi behöver föreställa oss och ha en politisk vilja till en värld som balanserar marknaden med målsättningar som ligger utanför den – ett icke-marknadsmässigt styre av olika områden av vårt ekonomiska liv som balanserar demokratin med kapitalet. ♦

En gyllene tvångströja

Med den ökande klyftan mellan ett fåtal rika och en majoritet fattiga följer sociala spänningar. De fattiga drivs till rika länder i jakt på ett bättre liv men möts av ett avståndstagande där de rika bygger murar för att skydda sin egendom och inte behöva bemöta misären.

TEXT: NICKLAS HÄGEN

Om akademiskt arbete

Jag läser någonstans att våra förfäder, speciellt från de högre klasserna, skulle tyckt mycket illa om bohemer som sjavar runt i sina bostäder rufsiga och orakade. Det där citatet har en viss tänkvärd aspekt, bortom dess rötter i de övre klassernas förfinade seder.

Att jobba hemma (som jag ibland gör) är en utmaning. Att komma igång med dagen och skrivandet ofta en pärs. För egen del består skillnaden mellan en god skrivdag hemma och en dålig vanligen i att i det tidigare fallet får dagen en tydlig början: ordentliga kläder på, morgonmål, kaffe, fram med materialet. Det jag funderar på är dagar som mer eller mindre slarvas bort, och hur det inte alls behöver förstås som något slags bristande effektivitet, utan problemet, det yttersta, är ju att det ibland känns som om det är själva livsdagen som slarvas bort. Skrivandet tar aldrig fart, internet lockar. Hemmets hushållssysslor får plötsligt en extra lyster, men bara som en sorts distraktion från allt annat, det där dokumentet i rutan som ännu inte tagit form.

Men hur mycket jag än kan längta efter en normal arbetsdag där jag jobbar flitigt i åtta timmar är det nästan aldrig så jag upplevt skrivandet, läsandet eller tänkandet. När det pratas genomströmning är det ett perspektiv som inte alls ryms med, och det är det existentiellt svåra med intellektuellt arbete. Visst är det helt sant, som det ofta heter, att effektivitetsmåttsstockar är förfelade och att det intellektuella arbetet måste få ta sin tid. Vad jag själv slås av är att det inte alls tycks finnas någon given form av "låt det ta tid" eller "det intellektuella arbetet har sin egen rytm". Den här svårigheten handlar, tror jag, i någon bemärkelse om frihet, en frihet som kan vara skrämmande.

Att skriva avhandling är ett långsiktigt, självständigt arbete där du själv ansvarar för att arbetet framskrider. Framför allt är det ett ganska ensamt arbete. Problematiskska akademiska strukturer kan i vissa fall öka en del av denna ensamhet, medan en bra omgivning minskar den. Men faktum kvarstår (även om upplevelsen kan skilja sig åt): processen är lång. För egen del skulle jag säga att det som gör arbetet så vindlande är att forskningsfrågan ändras med tiden, ens perspektiv på saker mognar, eller man börjar tvivla på utgångspunkten. Det är vanligen inte en process som framskrider genom att inspirationen med jämna mellanrum oförklarligt och plötsligt slår till så att bitarna faller på plats. Nötande, filande, omstrukturerande och olika obehagliga ingrepp på texten hör till vardagen. För mig är avhandlingsskrivandets stora, ibland enorma, utmaning att sätta mig på stolen och skriva också de dagar då det verkligen tar emot, då tankarna irrar omkring och hela projektet rinner ner i en anda av hopplöshet och pessimism. Ibland lyckas det, ibland inte. För mig är det svårt att föreställa mig det självständiga intellektuella utan de där dagarna av vända: att frustrerat mecka med en text som slingrar sig åt alla håll och att plöts-

ligt stanna upp, fråga sig: *Vad vill jag egentligen säga? Varför är det här viktigt? Vilket är mitt ärende?*

Den här sortens motstånd i det akademiska skrivandet ska inte romantiseras och det gäller att inte dra några allmänna eller förhastade slutsatser om hur akademiska arbete "är". Det viktigaste är de personliga erfarenheterna och att människor lyssnar på sådana erfarenheter. I tidningen Guardian har ett flertal artiklar nyligen behandlat depression och nedstämdhet hos akademiker, och hur sådan nedstämdhet i värsta fall riskerar att ses som en "naturlig" del av jobbet, som akademikers beskärda del av kreativ ångest – en inställning som kan leda till att människor behöver hjälp inte får det. Det som visas bra i de här artiklarna är att det finns ett problem som det är bra att diskutera öppet och det är viktigt att det finns strukturer att ta itu med problemet.

När det pratas genomströmning är det ett perspektiv som inte alls ryms med, och det är det existentiellt svåra med intellektuellt arbete.

För många akademiker är problemet att de har allt för mycket arbetsuppgifter och åtaganden. Sådant är destruktivt. För andra är det problem press av en sort som kanske är svårare att artbestämma. Här handlar det både om yttre saker men också ens kamp med skrivandet. Det handlar om ett förhållningssätt till forskandet som verksamhet där skumma ideal kan anmäla sig (som den gnagande oron att man inte publicerar tillräckligt många artiklar). Som akademiker i en bransch fullständigt förhådd av standarder kan det vara svårt att förhålla sig klart till vilket slags krav och ideal forskning står i relation till – här uppstår ett myller av frågor om forskningens samtida omgivning och vad för slags aktivitet forskningen egentligen, i bästa fall, är.

Det jag försöker sätta fingret på här är hur knepigt det kan vara att i ett enskilt fall göra skillnad mellan å ena sidan destruktiva former av press och stress som på olika sätt kan och bör åtgärdas genom olika akademiska stödstrukturer men också det slags svårbestämbara process som akademiskt skrivande ofta kan vara där kampen med texten också på ett flertal olika sätt är, för att citera Wittgenstein, ett arbete på en själv. Var går gränsen mellan "vanlig" textrelaterad ångest och sådana bekymmer som snarare börjar ta sig formen av psykisk ohälsa och depression? Utmaningen här består framför allt i att peka ut destruktiva former av press och osäkerhet som kan påverka arbetet (det kan till exempel gälla en osäker ekonomisk situation).

Själv tycker jag det har varit enormt viktigt att diskutera de här sidorna av akademiskt arbete med andra som har erfarenhet av samma sak: stiltje i skrivandet, grumliga idéer, oklara framtidsutsikter. De här samtalen gör det ofta mycket lättare att se klarare på och hantera den konstiga verksamhet som akademiskt arbete är, och gör det lättare att se vad som kanske är ofrånkomliga mödor och vad som är strukturer som måste förändras. ♦

Mari Lindman, doktorand i filosofi

Framsteg i kampen mot cancer

Ras är en grupp proteiner som står bakom cirka trettio procent av alla cancerfall. Forskare vid Åbo Bioteknikcentrum har hittat genetiska mutationer som organiserar proteinet i cellen och orsakar cancer.

TEXT & FOTO: NICKLAS HÄGEN

För att studera livets minsta enheter – de biologiska cellerna – krävs avancerad teknologi. Akademiforskare **Daniel Abankwa**s forskargrupp vid Åbo Bioteknikcentrum har tack vare fluorescensmikroskopi och datorsimuleringar visat att vissa mutationer i proteinet Ras kan ändra dess organisation i cellens ”skal”, membranet, så att de packas tätare ihop.

Detta leder till att koncentrationen av Ras ökar mycket lokalt – på nanometersmå områden – och därmed blir det associerade signalsystemet mera aktivt. När mutationerna samlas och koncentreras leder det till ökad aktivitet i signalsystemet vilket slutligen kan leda till cancer, en sjukdom som består av en okontrollerad och spridd tillväxt av celler.

Proteinet Ras har en central roll i att kontrollera celltillväxten och på grund av att Ras ofta är muterat är det överaktiverat i många cancerformer. Mutationer i Ras beräknas ligga bakom trettio procent av alla cancerfall.

– I cellens signaleringssystem är Ras aningen av eller på. Problemet i cancer är att Ras inte längre kan knäppas av. Liknande symtom inträffar hela tiden i våra kroppar, men kroppens eget försvarssystem ser vanligtvis till att reparera dem, säger Daniel Abankwa, akademiforskare och gruppleddare vid Åbo Bioteknikcentrum.

Ras kallas för ”ett” protein men består egentligen av en grupp på sex till åtta proteiner.

– Det vi har hittat är en genetisk mutation som förändrar organisationen av Ras i membranet. Det här pekar på en ny akilleshäls hos Ras, säger Abankwa.

Att studera Ras i intakta celler är en mindre använd metod inom forskningen, eftersom den kräver avancerade mikroskop. Vanligtvis har forskarna varit tvungna att nöja sig med att studera proteinet i lösningar där cellernas beståndsdelar blandats upp, vilket har förvanskat tolkningarna av processerna.

– Till exempel fäster Ras till membranet med ett slags ankare. Det här är en detalj som är viktigt för dess funktion, men som man har varit tvungen att ignorera eftersom det har varit svårt att på konstgjord väg bygga de naturliga förhållandena och få ankarat att fästa, säger Abankwa.

– I stället för att försöka bygga upp de förhållanden som råder i cellen har vi brutit ned de olika funktionerna i bitar samtidigt som vi sett in i cellen för att få en större överblick över helheten. Det finns en stor drive att försöka hitta rätt sätt att stoppa Ras. Idéerna för hur man ska göra har varit liknande i närmare tjugo år men verktygen för att göra det har blivit mera sofistikerade.

Viktigt för läkemedelsutveckling

Medicinska fynd gjordes tidigare rätt slumpartat genom att iaktta ett läkemedels medicinska verkan. Med dagens kännedom om genetik kan man långt planera hurudana molekyler som behövs för att nå önskad effekt, genom att till exempel få läkemedlet att fästa vid ett protein och blockera dess verksamhet.

Detta angreppssätt har lyckats bra inom behandlingen av till exempel HIV, och det är något liknande som används i behandlingen av cancer. Svårigheten med cancer är dock att det är en mycket ”bred” sjukdom som förekommer i många olika variationer. Därför behövs också en mängd olika preparat för olika variationer av sjukdomen och olika biologiska funktioner som formar den.

Det saknas ännu specifika mediciner mot Ras.

– Det man strävar efter inom medicinen är att slå ut olika funktioner i cellerna som bidrar till sjukdomen för att göra den hanterbar. Vi behöver en cocktail av olika mediciner för att göra det och där är Ras nu i fokus, säger Abankwa.

Nästa steg är att utveckla en medicin som kunde minska Ras aktivitet i signaleringssystemet, och här är universitetens uppgift snarast att visa på möjligheter och förbereda för läkemedelsindustrin genom att visa på olika möjligheter.

– Det har redan gjorts lyckade försök med att förhindra signaler genom membranet och på det sättet minska aktiviteten i Ras. Men där företag går igenom hundratusentals molekyler har vi testat hundratals och inte kommit så långt att vi hittat något som kunde fungera som läkemedel, säger Abankwa.

Svårt att nå Ras

Utmaningen med Ras är att det rent tekniskt är ett svårt protein att nå. Ras är format som en liten boll, vilket gör att det saknar en ficka där läkemedlet kunde fästa sig. För att komma igenom membranet behöver läkemedelsmolekylen dessutom vara tillräckligt liten, vilket i sin tur riskerar att göra molekylen ineffektiv i att spjälka upp de långa proteinbindningarna.

Men även om Ras saknar en naturlig ficka för medicinen att fästa vid, finns det andra möjliga lösningar på problemet.

– Cellerna är inte rigida. Även om Ras behåller formen så rör det hela tiden på sig – lite som löven i ett träd när det blåser – och då kan det uppkomma fickor som man kanske kan utnyttja, säger Abankwa.

Ras tappar sin funktion om man lyckas kapa proteinets kontakt med membranet. Man har inte lyckats göra detta kliniskt, men det är inte ens sagt att det behövs. Eftersom Ras inte är isolerat kan en möjlig lösning ligga i dess nära omgivning.

– Vad vi hoppas kunna göra nu är att störa paketen av Ras-proteiner. Det finns till exempel regulatorer som organiserar paketen och

man kunde tänka sig att man försöker komma emellan där. Man måste se på hela komplexet av proteiner, säger Abankwa.

– Få läkemedel är i slutändan framgångsrika i att direkt blockera bindningen av ett protein till ett annat. Proteiner är mycket långa kedjor och läkemedlet skulle behöva vara så stort att det kan bli problem att få det att gå igenom membranet och in i cellen.

Forskningen i Ras vid Åbo Bioteknikcentrum har gjorts tillsammans med samarbetspartners från University of Oxford, Max Planck Institute i Göttingen och Swiss Federal Institute of Technology i Lausanne (EPFL). ♦

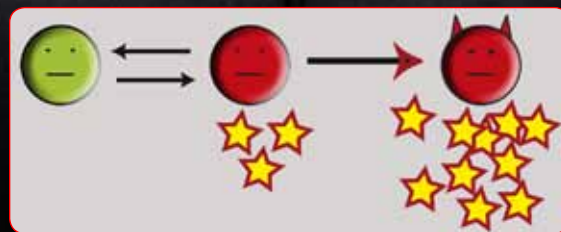
Cancer som felsignal

Alla biologiska celler omringas av ett tunt fetthaltigt lager, plasmamembranet, som håller livets reaktioner samman i cellen. Det är livsviktigt för varje enskild cell att kommunicera med sin omgivning, bland annat för att ta upp näring eller för att få signaler som berättar hur den ska växa.

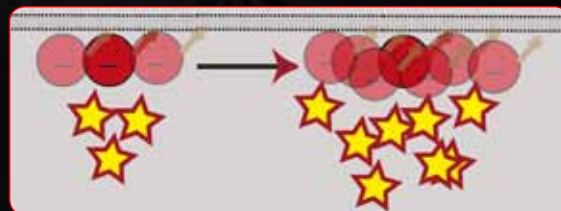
I detta signalsystem är proteinerna typiska förmedlare. De arbetar som små maskiner för att hålla cellen vid liv. Produktionen av protein styrs av generna, som våra celler är fulla av.

När mutationer av generna uppstår, förändras med andra ord produktionen av proteiner och därmed också våra kroppar. När mutationerna samlas och koncentreras leder den ökade aktiviteten i signalsystemet till slut till en okontrollerad och spridd tillväxt av celler: cancer. Det är framför allt när sjukdomen nått ett stadium av spridning som den är farlig. ♦

Onkoproteinet Ras pendlar mellan AV (grön) och PÅ (röd). Cancerframkallande mutationer (den röda pilen) gör att Ras permanent är på.

Daniel Abankwas forskargrupp har visat att vissa mutationer av Ras kan göra att proteinet är ännu aktivare PÅ. Detta sker genom en ökad anhopning av Ras på insidan av cellmembranet, där proteinet vanligen är bundet.

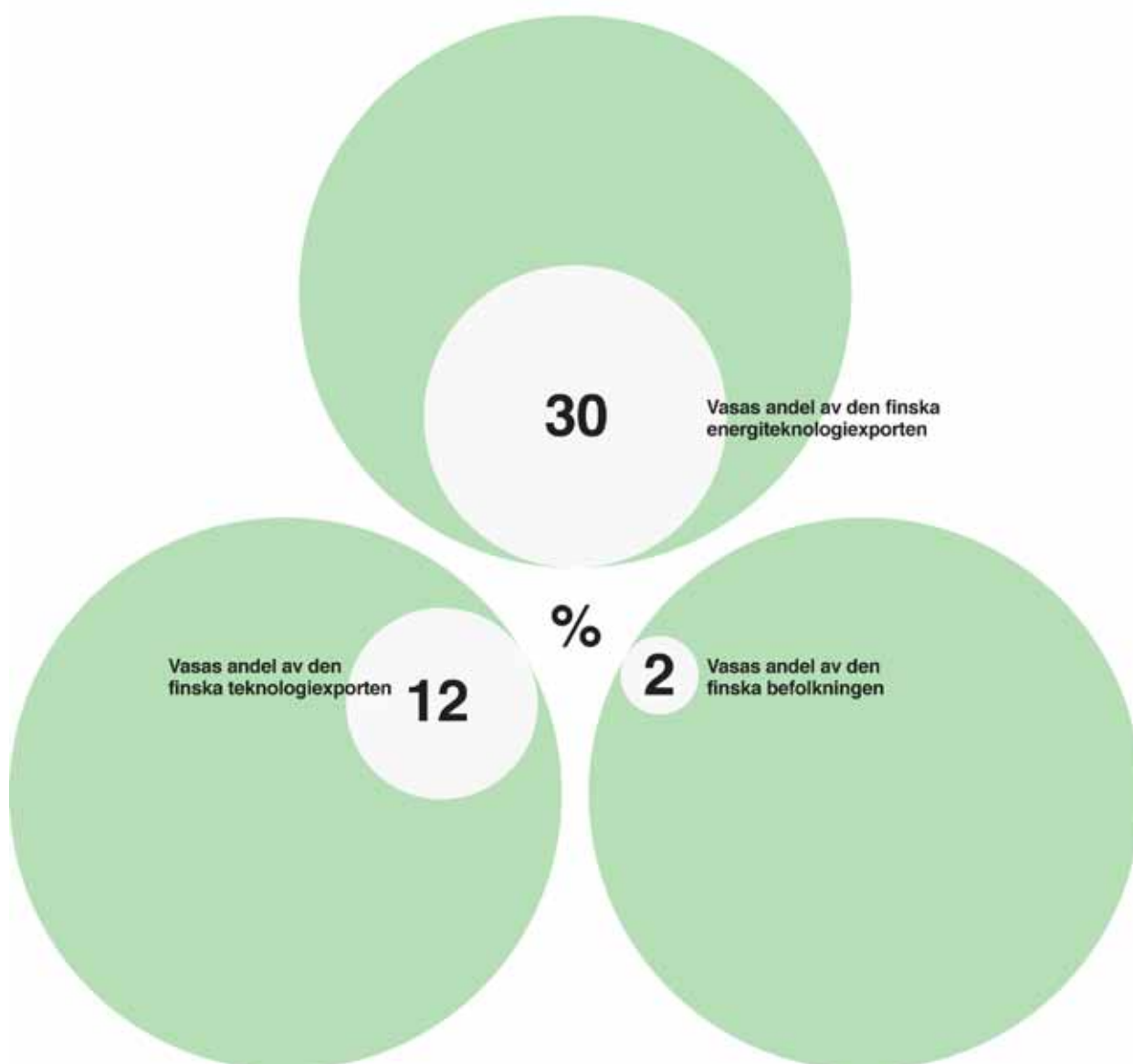

Ett drivkraftigt samarbete

ett kluster av den storlek som energiklustret i Vasa representerar tävlar företag med varandra om samma kunder, samtidigt som de samarbetar för att gemensamt förbättra sin ställning på både den nationella och globala marknaden. En av de centrala poängerna med ett kluster är att skapa en kritisk massa, en tillräckligt stor industribas för att inte vara omedelbart sårbar

för svängningar i branschen. Vasas energikluster är fokuserat kring verkstadskoncernen **Wärtsilä** och elektronik- och elbolaget **ABB**. I Vasa har de båda riktat in sig på energiteknologi.

Kring de två stora bolagen finns ett tiotal mindre bolag som **Citec**, **Mervento**, **The Switch**, **Vacon**, **Vamp**, **VEO** och **Wapice**. Totalt verkar cirka 120 företag i energiklustret.

Kärnföretag

Stödjande företag

Mjuk infrastruktur

Hård infrastruktur

Kunder

Energiklustret i Vasa

Energiklustret är starkt exportinriktat. Det förutsätter goda kommunikationer, men främst tillgång till en hamn – detsamma gäller största delen av all tung expertindustri i världen. Majoriteten av alla längre tunga transporter i den globala ekonomin sker sjövägen. Vasa har både hamn, flygfält och goda landsvägsförbindelser.

Åbo Akademis del i energiklustret är utbildningen av diplomingenjörer i Åbo (se **Set Ndayshimye** på sid 18) och sedan 2011 utbildningen av diplomingenjörer från energiteknologilinjen i Vasa (se **Paulina Kaivo-oja**, sid 21).

Infografik © Erik Nylund

Joakim Strand

Väckning för Europa

TEXT & FOTO: KLAS BACKHOLM

Energiklustret är navet i Vasaregionen, och dess betydelse kommer att fortsätta öka under de närmaste åren. För att framtidens anställda ska få tillräckligt bred kompetens behövs mycket mera än bara klassiskt ingenjörskunnande, och det är där Åbo Akademi kunde fylla ett behov. Men det gäller att agera nu, menar politikern **Joakim Strand**.

– Alla som vill vara med om det här måste se till att de hoppar på tåget nu, för annars tar någon annan chansen.

Joakim Strand är aktiv politiker sedan cirka tio år tillbaka, och sitter som bäst som ordförande för stadsfullmäktige i Vasa. Han berättar att energiklustret utvecklats explosionsartat under det senaste decenniet.

– Branschen är helt rätt i tiden – hela världen skriker efter effektivare energilösningar och energisparande.

Klustrets betydelse för landets ekonomi har vuxit i takt med att betydelsen av verksamheten inom de klassiska industrierna som dominerat i Finland, som till exempel skogsindustri, har minskat. Energiklustrets produkter fyller också två centrala kriterier för vad som allmänt inom industrin sammankopplas med

en lyckad produkt. De har en hög förädlingsgrad, och en stor del går på export.

Med förädlingsvärde avses hur mycket mervärde en produkt får via den produktionsprocess den går igenom under tillverkningen. En metall som bara säljs vidare som metall har ett lågt förädlingsvärde, medan en produkt, som en motor, som uppstått av bland annat metall, har ett högt förädlingsvärde. Produkter med högt förädlingsvärde får man mera pengar för.

– Med andra ord skapar energiklustret, tack vare det höga förädlingsvärdet, både helt nya pengar åt Vasaregionen och Finland och får in pengar från utlandet via exporten av varor. Man kan alltså säga att Vasaregionen per person både skapar och hämtar in mest pengar av alla till vårt land.

– Man brukar räkna med att en arbetsplats inom en industri med hög förädlingsgrad och exportnivå automatiskt skapar tre till fyra andra arbetsplatser. Om det uppstår en produktiv fabrik och infrastruktur runt den så uppstår också skolor, och då behövs lärore och så vidare.

Strand berättar att Vasa som stad har helt rätt storlek för att samarbetet mellan sta-

den, högskolorna och näringslivet ska fungera. I en större stad är det svårare att upprätthålla kreativa diskussioner för skapandet av en fungerande miljö mellan dessa. Under många år har staden till exempel sett till att bygga upp utbildningssektorn på ett sätt som stöder energiklustret.

– Det som vi nu har börjat fokusera mera på är att vi har sparkat igång en energikutbildningsstrategi. Det går ut på att det ska finnas en strategisk röd tråd för hur vi kan skapa intresse för olika energifrågor, naturvetenskap, och så vidare hos en person ända från vaggan till graven.

Strategierna kan bland annat handla om att få in ett mera direkt samarbete mellan skolor och energiföretagen.

– I låga åldrar handlar det om att skapa ett intresse för dessa frågor bland eleverna. Klasser i låg- eller högstadierna kan exempelvis ha fadderföretag som de besöker med jämna mellanrum och där de kan arbeta med konkreta case, och som sedan kanske kan sponsra en klassresa.

Men Joakim Strand är noga med att påpeka att det inte räcker med en strategi från staden – det behövs också personer vid universiteten

Du kan inte bara vara världsbäst på ett klassiskt ingenjörskunnande, utan måste också ha möjligheten att knyta ihop ditt kunskapsmed att ha ett socialt spelöga, språkkunskaper, förståelse av kulturer, psykologi och projekthantering.

och grundskolorna som är villiga att styra in verksamheten på dessa frågor.

– I och med att energiklustret växer som det gör, så har Åbo Akademi som jag ser det just nu en historisk chans att vara med i en utveckling som spelar en roll inte bara i Finland utan globalt. Chansen finns här i Vasa, eftersom det är norra Europas ledande energikluster, men då måste man satsa brutalt hårt på bland annat energiteknik.

Satsningen borde i så fall ske de närmaste tre till fyra åren.

– Annars tar någon annan chansen, man kan inte sitta och vänta på att bli inbjudna. Man borde ju ha börjat satsa redan tidigare, men ännu har man chansen.

Satsningen borde enligt Strand för Åbo Akademi handla om att fokusera på den omkringliggande helheten, inte enbart på traditionell ingenjörsvetenskap.

– De nyckelpersoner vi behöver inom energibranschen i framtiden måste ha en bra systemförståelse. Du kan inte bara vara världsbäst på ett klassiskt ingenjörskunnande, utan måste också ha möjligheten att knyta ihop ditt kunskapsmed att ha ett socialt spelöga, språkkunskaper, förståelse av kulturer, psykologi, projekthantering – och det är där möjligheten för Åbo Akademi finns.

Därmed menar Strand att man också kommer förbi den kritik som på olika håll väckts mot energiklustret – alltså att staden inte glömmer bort alla de mjuka värderingarna i sitt fokus på att stöda energiindustrin.

– Det är en win-winsituation. Energitekniken och klustret kan rädda allt det andra på sikt, i och med att det är den biten som kommer att växa och som finansierar allt annat. Satsar man på den saken så kommer man att kunna fortsätta anordna utbildning inom de andra bitarna, och som sagt så behöver de som jobbar i energibranschen också den typ av kunskapsmed som de mjuka värderingarna representerar. ♦

Energitekniklinjen har nära samarbete med industrin

TEXT: MARCUS PREST

Energitekniklinjen vid Åbo Akademi i Vasa har varit verksam sedan hösten 2011. Den som genomgår utbildningen blir diplomingenjör i kemiteknik med huvudämnet energi- och miljöteknik.

– Vi har en särskild antagning för ingenjörer eller kandidater, man kommer alltså inte direkt in på programmet, man måste söka och bli antagen, säger **Margareta Wiher-
saari**, professor för energitekniken.

Det som skiljer energitekniklinjen från många övriga diplomingenjörsutbildningar i Finland är enligt Wiher-
saari att man lyckats kombinera vetenskap och tillämpade studier, vilket mycket beror på att de flesta studerande redan är ingenjörer. Man funderar över energibalanser i verkliga system, och läser till exempel reglereteknik samt anläggnings- och systemteknik.

– Fokus är på kunskaper som har en direkt tillämpning. Det hänger också ihop med att våra studerande oftast har en direkt koppling till industrin.

Koncentrationen på industrikontakterna ligger på samarbetet i Vasatrakten. Målsättningen för de stiftelser som donerat pengarna är nämligen att stöda utvecklingen i Österbotten. Tre av de fyra utexaminerade jobbar på Wärtsilä. Alla har gjort sina diplomarbeten ute i arbetslivet.

– Det är inte meningen att vi ska serva bara en enskild stor firma men bakgrunden hos de två första årskursernas studerande har matchat behovet hos Wärtsilä. Av de nya eleverna har en hel del intresse för el, vilket betyder att vi antagligen kommer att hitta våra framtida alumner även inom företag som ABB och Vacon.

– En god sak med kontakterna till industrin är att vi inte har behövt jobba så mycket med att hitta lämpliga diplomarbeten åt våra studerande, alla har redan under tiden på Yrkeshögskolan Novia jobbat eller åtminstone sommarjobbat inom industrin. Våra studerande har en väldigt klar uppfattning om vad de behöver studera och vad de vill ha ut av sina studier.

Just nu har energitekniklinjen 13 studerande. Antalet som hittills sökt till linjen är 40. Officiellt har man endast fem studieplatser att erbjuda per år, men man jobbar för att öka antalet till tio. Finansieringen är klar till och med slutet av 2017.

”Fokus är på kunskaper som har en direkt tillämpning. Det hänger också ihop med att våra studerande oftast har en direkt koppling till industrin.”

Margareta Wiher-
saari.
Foto: Susanna Kääntä.

– Efter slutet av 2017 är allt ännu öppet. Vi har i detta nu medel för två heltidslöner. Vi blev utvärderade under februari och mars, i april kommer man att behandla hur linjen lyckats.

Wiher-
saari säger att energitekniklinjen kommit långt med att bygga in bryggstudierna mellan yrkeshögskola och universitet i diplomingenjörstudierna. De flesta av energitekniklinjens studerande kommer från Yrkeshögskolan Novia där även energitekniklinjens utrymmen finns.

Intresse för studier på energitekniklinjen finns både hos nyutexaminerade ingenjörer och mera erfarna ingenjörer ute i arbetslivet. ♦

Kraftverksbyggen med flexibilitet

Seth Ndayishimye jobbar i en kärntrupp i Vasa som administrerar kraftverksbyggen från konstruktion, leverans, uppbyggnad till igångkörning. Wärtsilä bygger kraftverk i mycket varierande förhållanden vilket gör logistiken utmanande.

TEXT & FOTO: MARCUS PREST

Wärtsilä Powerplants i Vasa bygger kraftverk över hela världen. Produkter som är särskilt intressanta i Afrika och Asien är Wärtsiläs kraftverksmotorer som kan köras på tjockolja, lättolja och gas med kort omställningstid. Energikällan kan varieras enligt vad som är tillgängligt. Motorerna kan också stängas av och slås på med kort varsel – de kan därför fungera i *stand-by* för att endast köras när elkonsumtionen är högre, vilket ger flexibilitet som gör att en större infrastrukturhelhet kan optimera sin energiproduktion till både årstider och tider på dygnet.

– Kunderna till Wärtsiläs kraftverk kan indelas i tre grupper: Stater, IPP:s, vilket betyder *Independent Power Producers*, det vill säga självständiga firmor som beställer kraftverken av Wärtsilä och säljer den producerade elen till stater, samt sådana firmor som bygger kraftverk för egen konsumtion, till exempel gruvindustri. Städer och storindustrier kan installera Wärtsiläkraftverk när de inte kan vara säkra på energitillgången i de nationella näten, säger Seth Ndayishimye som jobbar som *Project Controller* vid Wärtsilä Powerplants. Han är diplomingenjör och ekonomie magister från Åbo Akademi.

– Gruvindustrin kan i områden där energiförsörjningen är osäker köpa 10–20 megawatts kraftverk av oss som de kan använda helt och hållet för eget bruk, men också för att sälja energi till det nationella nätet när de inte själva behöver allt de producerar.

I anslutning till de flexibla kraftverken har Wärtsilä också lanserat ett koncept som heter *Smart Power Generation*. Konceptet bygger på att kartlägga en kunds (säg en stads, eller till och med en nations) infrastruktur, energitillgång och energibehov under dygnets alla timmar och årets alla dagar, för att skapa ett dynamiskt nätverk av energikällor och kraftverk som kan köras igång när de behövs och när det är som lönsammast att använda en specifik energikälla. Energinätverk, som till exempel har ett utbyggt system av miljövänlig energigenerering såsom vind- och solkraftverksparker, är känsliga för förändringar i klimatet. *Stand-by*-kraftverk som mer eller mindre genast kan slås på gör att man kan använda den gröna energin i större utsträckning i den mån den är tillgänglig – eftersom man snabbt kan reagera på plötsliga förändringar i väderförhållandena. Samma sak med plötsliga förändringar i energibehov om man överraskas av en köldknäpp eller värmebölja. En annan omständighet man lättare kan anpassa sig till med snabbstartande kraftverk i reserv är olika energiintensiva industriers processcykler.

– Vi gör just nu pilotprojekt med Danmark och Holland, länder som tar mycket av sin energi från sol-, vind- och vattenkraft. Vi tar i beaktande alla producenter och konsumenter för att göra en helhetsplan.

Jobbet som *Project Controller* innebär att Seth Ndayishimye jobbar i en kärntrupp som administrerar projekt från Vasa. Den första delen av ett projekt – att hitta en kund och förhandla ett kontrakt – har marknadsföringsavdelningen hand om. Efter det tar kärntruppen som Ndayishimye jobbar i över.

– Allt kraftverksbyggande arbetet koordineras från Vasa, enligt modellen "*Initiate, Plan, Execute, Monitor and Evaluate, and Close*". Man planerar och beställer komponenter enligt designen. Sedan tillverkas komponenter och moduler för att transporteras till slutdestinationen, antingen sjövägen, över land eller med flyg, eller en kombination av dessa beroende på vad som är mest ändamålsenligt.

I planeringskedet försöker man planera så att man kan koppla samman komponenterna till så stora moduler som möjligt. Byggplatsen ska kartläggas och förberedas.

– Man måste till exempel ha klarhet över grundens struktur och vilka förstärkningar som måste göras innan modulerna kan börja installeras.

Modulerna ska sedan transporteras till byggplatsen som kan vara mer eller mindre tillgänglig. På byggplatsen väntar ingenjörsteam och byggarbetare på att sätta igång med bygget. Ingenjörer, arbetare och experter kan samtliga vara av olika nationalitet och representera olika kulturer. När kraftverket är klart ska det provköras och kopplas till ett elnät. När kraftverket körts igång evaluerar Wärtsilä dess prestanda tillsammans med kunden – båda vill vara säkra på att kraftverket levererar det man kommit överens om och annars också fungerar som det ska.

– På byggnadsplatsen har vi en ansvarig övervakare för varje tekniskt område som rapporterar kontinuerligt till sin motpart i kärntruppen vid Vasakontoret. Om det blir problem, om något skede ligger efter i tidtabellen fördelar vi genast tillägsresurser för att komma ikapp. Det är mycket viktigt för oss att hålla tidtabeller och att klara av att leverera vad vi lovat. Både för ryktets skull och för att vi annars måste ersätta kunden det kunden förlorar om vi inte lyckas hålla vad vi lovat.

Seth Ndayishimye har jobbat i en mängd olika roller vid Wärtsilä Powerplants för att få en helhetsbild av vad det är företaget sysslar med och vad olika moment ute på fältet och i tillverkningen kräver. Som *Project Controller* är han just nu främst sysselsatt med Afrika och Mellanöstern.

– För tillfället är det Afrika och Asien som gör flest beställningar av oss. De är i behov av mera elektricitet till nya energikrävande industrier och gruvprojekt.

Wärtsilä har när den här intervjun görs figurerat i media eftersom företaget inom kort kommer att säga upp kring 200 personer. Enligt Ndayishimye beror det på att man till skillnad från andra bolag som tvingats göra motsvarande uppsägningar för två år sedan haft en stor orderstock.

– Men på grund av den ekonomiska situationen i världen har orderstocken inte ökat i den takt den skulle ha behövt för att Wärtsilä ska kunna behålla alla anställda. Vi har inte en tillräcklig buffert längre. ♦

Seth Ndayishimye

Seth Ndayishimye kom till Finland från Rwanda 1995. Han gick gymnasiet i Närpes 1995–98, blev magister i industriell datateknik vid Åbo Akademi 2006 och magister i industriell ekonomi vid Åbo Akademi i år. Han pratar flytande svenska, finska, engelska, franska, rwandiska och swahili.

– När jag kom till Finland såg jag bara möjligheter. Jag läste betydligt fler kurser i gymnasiet än vad som var nödvändigt och samma sak inför min första magister. Överloppskurserna använde jag för att få ihop min andra magisterexamen. Det är ju bara att gå till biblioteket och läsa på. Allt är tillgängligt. Seth Ndayishimye är 37 år och bor i Vasa.

• Kolla länken till Marina Lassenius text om kraftverksbygget i Gabon i *MfÅA* 13/12: web.abo.fi/meddelanden/veckans_skribent/2012_13_lassenius.sht

Ett Wärtsiläprojekt:

Kivuwatt vid Kivusjön

TEXT: MARCUS PREST

Wärtsiläs kund i Rwanda är ett amerikanskt företag som heter ContourGlobal. ContourGlobal har beställt ett kraftverk som ska köras på metangas. Metangasen ska utvinna från Kivusjön. Gasen bildas och samlas på sjöbotten och utgör en potentiell fara.

En sjö med motsvarande gasbildning exploderade år 1984 i Monounsjön i Kamerun och dödade 37 människor. År 1986 åstadkom ett jordskred att koldioxid läckte ur Lake Nyos (också i Kamerun) vilket ledde till att 1700 människor kvävdes till döds. Att utvinna gasen ur sjön har goda effekter för säkerheten.

ContourGlobal har beställt en flytande gasraffinaderi- och uppsamlingsanläggning. Anläggningen vilar på en pråm ute på sjön. Från anläggningen ska en serie slangar gå ner till sjöbotten varifrån metangasen av eget tryck förs in i raffinadericylindrar uppe på pråmen. Från pråmen ska den raffinerade gasen sedan pumpas till kraftverket genom en pipeline som går under vattnet. Konstruktionen av anläggningen har försenats med mer än ett år.

Wärtsiläs kraftverk har å sin sida stått klart sedan över ett år tillbaka och väntat på att gasen ska börja levereras.

– Projektet började som vanligt med att vi fick en kund som beställde ett kraftverk av oss. Efter att olika prestandaspecifikationer fastslagits och kontraktet undertecknats tog vår avdelning över. I det här fallet tillverkades modulerna i olika delar av Europa. Det blev 75 containrar och tre motorer som skeppades från olika europeiska hamnar till Mombasa i Kenya. Därifrån transporterades allt detta 2000 kilometer över land, genom Östafrika till Rwanda. Sådana transporter kan vara utmanande eftersom vägar till stor del är leriga och svårframkomliga för tunga långträdare. Dessutom finns det alltid en risk för att någon del störtar ner för en ravin och att man då lätt använder ett par veckor till en månad av den noga utmätta tiden till att försöka fiska upp en motor ur ravinen och sedan bedöma på vilket sätt den skadats, säger **Seth Ndayishimye**.

– I det här fallet hände inget sådant. Därremot råkade vi ut för en annan typ av överraskning när vi installerade motorena. Det visade sig att det fanns en stor bikupa i en

av cylindrarna. Vi tvingades utrymma hela byggnaden medan polisen och lokala myndigheter jobbade med att få bukt med bina. Ingen vet i vilket skede bikupan kommit in i motorn.

Ndayishimye tillbringade själv två månader i Rwanda för att övervaka konstruktionen av kraftverket.

– Vi installerade tre stycken W20V34SG-motorer som tillsammans producerar 25 megawatt. En enskild W20V34SG-motor producerar ungefär åtta megawatt. Beteckningen "20V" betyder att det är en motor med 20 cylindrar fördelade på båda sidorna av motorkroppen. Cylindrarna har en diameter på 34 centimeter – det är rätt stora maskiner.

– Som mest hade vi 150 personer på bygget inklusive tio *expatriates* som fungerade som övervakare. Som jämförelse kan nämnas att vi på våra stora byggen kan ha runt 500 personer i arbete. Kraftverket i sig är alltså inte så stort. Men det totala projektet är stort och komplicerat på grund av gasutvinningen som hör direkt ihop med det.

Kraftverket vid Kivusjön kommer att producera el för Rwandas stamnät. ♦

Den flytande uppsamlings- och raffinaderianläggningen på Kivusjön. Foto: Wärtsilä.

Wärtsiläs gaskraftverk. Kraftverket kommer att producera 25MW för Rwandas stamnät.

Vindkraft i Österbotten

TEXT: MARCUS PREST

Paulina Kaivo-oja är en av energitekniklinjens hittills fyra utexaminerade magistrar, och den enda av dem som inte jobbar på Wärtsilä. Innan hon avlade magisterexamen var hon färdig miljöingenjör från Yrkeshögskolan Novia. Hennes diplomarbete behandlade bland annat utvecklandet av uppförandekoden för vindkraftsbranschen i Finland.

Nu jobbar hon halvtid som projektforskare vid Novias forsknings- och utvecklingsenhet med vindkraftprojekt och halvtid som administratör och kontaktperson för det svenska vindkraftsföretaget Vindin som satt igång sju olika vindkraftsprojekt i Finland. Det projekt som kommit längst finns i Svalskulla, Närpes och är inne i byggfasen.

– Vindförhållandena i Närpes och Syd-österbotten är tillräckligt gynnsamma för att det ska löna sig att planera vindkraftsparker. Den park som nu byggs i Närpes är Vindin:s första park i Finland och kommer att bestå av fem möllor med 3,075 megawatts output per mölla. Elektriciteten körs direkt in i regionnätet, säger Paulina Kaivo-oja.

Den administrativa delen, som Kaivo-oja jobbar med innefattar ett komplex av olika uppgifter. Men en stor del av tiden går åt till att administrera alla de markägaravtal som tecknats med alla markägare som arrenderar ut sina ägor för etablering av vindkraftsparker. Förutom upphandlingen och

uppförandet av turbiner inkluderar etableringen av en vindpark att man måste bygga vägar in på området. Vidare ska entreprenörer som kan ordna stråk för kraftkablar organiseras.

– Jobbet är varierande och nytt för mig. Jag är ofta i kontakt med olika myndigheter. Det hela tar en hel del tid eftersom dylika projekt ännu inte gjorts i någon större utsträckning i Finland. Myndigheterna har ännu inte själva svaren på alla frågor.

Frågor som uppstår kring vindkraftverken handlar mestadels om ljudets spridning, skuggor från rotern och hur de samverkar med fågellivet. Baserat på ett flertal studier har myndigheterna tagit fram riktlinjer och regelverk som värnar om att minimera påverkan på människa och natur. Dessa är grundläggande att följa när man utvecklar vindkraft och för att få tillstånd att bygga.

– Ljud och skuggor behandlades också i viss mån i mitt diplomarbete.

Yrkesakademien i Närpes kommer i höst att köra igång en vindkraftslinje för att tillmötesgå det kommande behovet av servicepersonal för möllorna. Av de sju projekten kommer vindkraftsparken i Svalskulla, åtminstone i planeringsskedet, att vara det minsta. Alla andra parker kommer att ha fler än fem möllor. Erhåller dessa projekt alla de tillstånd som krävs i tid så kommer de sannolikt att uppföras. ♦

Paulina Kaivo-oja. Foto: privat.

Foto: Vindin.

Ibland får folkrätten se sig – åtminstone tillfälligt

TEXT: MARCUS PREST

En invasion av ett annat lands territorium våldför sig på alla de fundamentala principer som den internationella gemenskapen vilar på. Men när stormakter ser möjligheter för egen del får principer och lagar ofta finna sig i att skjutas åt sidan.

Foto: Alexei Drzuhinin, AP/Lehtikuva

Utgångspunkten i folkrätten för stater vilar på två fundamentala principer. De är värnandet om statens territoriella integritet och statens självbestämmanderätt.

– Ingen utomstående stat får angripa en annan stat. Det vill säga Ryssland får inte angripa Ukraina, vilket man gjort genom att ockupera Krim. Det är ett angrepp trots att situationen inte eskalerat i öppet krig. Samtidigt dikterar principerna att inget område har någon ensidig rätt att utträda ur en stat, säger **Markku Suksi**, professor i offentlig rätt vid Åbo Akademi.

– De här principerna har flera gånger blivit fastslagna i olika folkrättsliga fördrag, bland annat i FN, och i många bilaterala avtal mellan Ryssland och Ukraina. Hela det europeiska säkerhetssystemet OSSE baserar sig på dessa principer. Även båda ländernas grundlagar hänvisar till dessa principer för sitt eget territoriums del.

– Sedan är det alltid möjligt att sätta juridiken ur spel med politiska och militära åtgärder. Då uppstår en situation där juridiken säger något som inte motsvaras av verkligheten och det brukar sedan föranleda att juridiken försöker pressa verkligheten tillbaka in i en juridisk ram.

Vem är det som pressar när du säger att juridiken pressar?

– De stater och internationella organisationer som försöker upprätthålla ett tillstånd där de två grundläggande juridiska principerna tillämpas på det avsedda sättet. Stater har rätt att vänta sig att deras grundlag gäller över statens hela territorium. Därför kan man utgå från att Krim inte ensidigt kan utträda ur Ukraina. I själva verket förutsätter Ukrainas grundlag att en ändring av Ukrainas territorium besluts genom en folkomröstning i vilken hela Ukrainas befolkning har möjlighet att delta. Detta har ju tills vidare inte varit fallet beträffande Krim, för det är endast Krims befolkning som röstat om utträde ur Ukraina.

Ytligt sett kunde man anföra att det inte kan vara orimligt att en region som vill frigöra sig från ett "moderland" får göra det – och på Krim verkar det som åtminstone en stor del av befolkningen gärna vill frigöra sig för att få tillhöra Ryssland.

– Ukrainas grundlag när det gäller Krims ställning är från 1996. Av den framgår att även om Krim har en autonomi innebär det inte att Krim har extern självbestämmanderätt. De beslut som fattas i Krim måste falla inom ramen för ukrainsk lagstiftning. Krim kan inte enligt några folkrättsliga eller konstitutionella principer frigöra sig från Ukraina för att bli en del av Ryssland.

Finns det undantag där juridiken kan tillåta ett utträde utan att man förhandlar med modernationen?

– Utanför området för avskaffande av kolonialism, vilket det inte är fråga om i förhållandet mellan Krim och Ukraina, kommer undantag bara i fråga om befolkningen på ett område utsätts för brott som kan liknas vid folkmord. Det betyder inte att det måste ske massivt dödande av människor, det kan vara att man rensar ett område från en viss folkgrupp, att man med olika medel tvingar dem att fly. Det som skedde i Kosovo 1999 räknas hit. Något sådant har inte inträffat på Krim.

– Enligt min uppfattning har Krim alltså rätt att ordna folkomröstningar inom den beslutsbehörighet som hör till Krim. Krimbefolkningen kan lagligt endast rösta om frågor som faller innanför ukrainsk lagstiftning. Det är inte tillåtet att ordna folkomröstning om relationer till utlandet, till exempel. Och juridiskt har den representativa församlingen i Krim definitivt inte rätt att rösta om utträde ur Ukraina och få till stånd ett bindande beslut om utträde. Det måste de förhandla med Kiev om. Den viljeyttring som vi har sett från Krim borde tolkas som ett initiativ till förhandlingar med Kiev om en ändring av Krims status som – ifall utträde skulle bli förhandlingsresultatet – avslutas med en sådan nationell folkomröstning som Ukrainas grundlag förutsätter.

Markku Suksi. Foto: Marcus Prest

– Det normala i Europa är att om människor inte vill tillhöra ett land ska de flytta till ett annat. Det är utgångspunkten. De invånare på Krim som vill tillhöra Ryssland borde få flytta till Ryssland. Om man inte kan komma till ett tillfredsställande resultat genom denna normalmetod, kan man som andra alternativ försöka omförhandla Krims status i Ukraina, till exempel i en riktning som påminner om Ålands ställning i förhållande till Finland – en ställning där autonomin utökats så att man har rätt att stifta egna lagar. Denna ställning har Krim nämligen inte haft.

– Ett tredje alternativ, som kunde vara aktuellt nu när Ryssland olagligt ockuperat Krim, vilket i praktiken innebär ett krigstillstånd, är att istället förhandla med Ukraina om att sälja Krim till Ryssland, till exempel mot att alla Ukrainas skulder till Ryssland avskrivs. Ryssland skulle till exempel då kunna tänkas betala enorma summor för landområdet och också för den ukrainska infrastrukturen, som energianläggningar, och så vidare.

Nu ser Krim ut att ha hamnat under rysk flagg. Vad innebär det?

– Ja, nu verkar det som om Ryssland tagit kontroll över ukrainsk egenhet och gjort den rysk. Det innebär att det finns ett fjärde alternativ, och det är det yttersta alternativet som innebär att Ryssland helt enkelt annekterar Krim. Det är det de också verkar ha gjort med sin olagliga ockupation.

– Om det nu går som man verkar ha tänkt sig i Moskva, att Krim frigör sig från Ukraina genom att utropa sig självständigt och sedan röstar för att bli en del av Ryssland för att upptas som ett federationssubjekt i den Ryska federationen, skulle det betyda att det fanns ett område, alltså Krim, som enligt två olika länders grundlagar tillhör dessa stater. Krim skulle tillhöra Ukraina och Ryssland enligt respektive länders grundlag.

Vad skulle en sådan sak betyda för Krim?

– Det kommer, i fall att inget fördrag sluts mellan Ukraina och Ryssland om att Krim övergår till Ryssland, antagligen att betyda att området blir en gråzon, i stil med Sydossetien, Abchasien och Transnistrien. Sådana ställen brukar bli nästen för smuggling och korruption. Där är det svårt att idka handel och det brukar bli krångligt att över huvud taget resa till och från dessa platser. Ingen utomstående vill investera i en sådan zon, förutom möjligtvis ryska lyckosökare.

– Det kommer också att vara svårt att etablera någon effektiv rättsordning. Inte vet jag hur effektiv den varit i Ukraina heller, men med sanktioner mot Ryssland och Krim kommer det att bli verkligt knepigt. Och svårt att göra investeringar om banker både i EU och USA förbjuder att pengar som går genom dem används till investeringar på Krim.

Ryska federationen har ju själv en del områden som kunde tänkas vilja genomföra en liknande omröstning som befolkningen i Krim har gjort. Hur kommenterar du det?

– Om man spelade med, och tog Ryssland på allvar när landet menar att en befolkning på ett visst område måste få utträda om den vill, skulle det vara fantastiska nyheter för till exempel Dagestan, Tjetjenien och Tatarstan. Men det är knappast något Ryssland skulle gå med på.

– Ur det internationella samfundets perspektiv är de här frågorna knäckfrågor. Om man tillät landområden träda ur sina nationella sammanhang skulle den internationella ordningen rämna. Istället för att ha de kring 200 stater vi har nu skulle vi lätt vara uppe i tusen och den internationella ordningen skulle vara mycket svår att överblicka. FN har redan nu svårt att fungera och skulle definitivt kollapsa om något sådant skedde. Europa skulle antagligen börja likna Tyskland innan 1849, det vill säga små kungadömen som flockade sig kring Preussen, men med egna lagar och beskattning av genomfart och transporter och så vidare.

– Sådana områden finns just nu i centrala Afrika, områden som i praktiken står helt utanför den internationella ordningen, och sådana områden vill vi inte ha. Förhållandena i sådana områden är otänkbara för en finländare eller för en europé.

Så du säger att man utan att vara särskilt cynisk kan anta att Ryssland inte agerat som man gjort i Krim med tanke på Krimbefolkningens bästa?

– Ukraina har varit självständigt sedan 1991. Flottbasen i Sevastopol har ett stort strategiskt intresse för Ryssland. Det finns ett internationellt sund, Kertsjundet, som är cirka tre kilometer brett. Sundet går mellan Ryssland och Krim. Att det är ett internationellt sund betyder att sundet lyder under internationella regler för oskadlig genomfart. Fartyg har alltså rätt att passera genom sundet för att nå en hamn på andra sidan.

– Ryssland har byggt ut en pir, en vägbank ut i sundet. Ukraina har i flera år protesterat mot bygget. En av de första sakerna som hände nu var att de beteckningslösa trupperna ockuperade staden Kertj, som finns rakt över sundet på Krims sida.

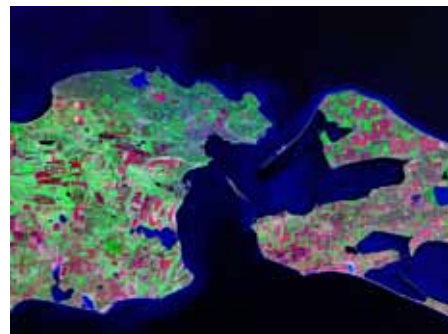
– Som svar på din fråga är den ryska statens *track-record* vad det gäller att bry sig om individer rätt så klen. Operationerna handlar om att det är strategiskt viktigt för Ryssland att ta över Krim och bygga en bro över sundet för att försörja flottbasen landvägen. Man kommer sannolikt att bygga en stor bro. Bakom all retorik ligger ambitionen att försörja och behålla flottbasen.

– Flottbasens militärstrategiska betydelse för Ryssland illustreras av att det konstitutionella beslutet att uppta Krim som en del av Ryska federationen egentligen upptar Krim som två olika områden. Flottbasen Sevastopol upptas som ett särskilt subjekt i federationen, som en stad av federal betydelse. I denna kategori finns från förut endast två städer – Moskva och Sankt Petersburg. Den återstående delen av Krim blir ett ”vanligt” federalt subjekt. Det är således knappast omtanken om de ryskspråkiga på Krim som är huvudsaken i ockupationen, även om Ryssland behöver förespegla detta dels för befolkningen på Krim, dels för omvärlden.

– Bakom Rysslands oro över de ryskspråkigas ställning i Ukraina och anklagelserna mot Ukraina för ryskfientlig nationalism finns starka krafter i rörelse. Där står nämligen två nationalistiska tänkesätt mot varandra, och den ryska nationalismen är i varje fall tämligen hegemonistisk. De ryska militärstrategiska intressena är lätta att maskera bakom rysk nationalism, särskilt om dess motpart, i detta fall den ukrainska nationalismen, kan bindas till den tyska nationalismen under andra världskriget.

Tror du att man förberett operationen länge?

– I en intervju som återgavs av *Ilta-Sanomat* säger en soldat ur de så kallade självförsvarstrupperna onsdagen efter att OS i Sotji avslutats

Gränsen mellan Krim och Ukraina går mellan Kertsjundet. Sundet förbinder Azovskasjön i norr med Svarta havet i söder. Sundet skiljer Kertjhalvön i väst från Tamarhalvön i Öst.

Ovan: Läget för Kertsjundet. **Till höger:** en Landsatbild över Kertsjundet. Foto: Wikipedia.

att han sex dagar tidigare fått order om att befinna sig vid vägkorsningen han stod i vid intervjusituationen. Den soldaten var inte den första i kedjan som fick sina instruktioner.

– Dessutom var soldaten en ryskspråkig ukrainare som bor på Krim. Det betyder att någon i Rysslands intresse katalogiserat honom och bedömt att han är tillräckligt pro-rysk och pålitlig för att skickas till den där vägkorsningen. Poängen är alltså att det långt på förhand funnits en färdig organisation och plan för hur saker ska skötas. Nu har Ryssland erkänt att de beteckningslösa soldaterna faktiskt var soldater ur den ryska armén. De militära åtgärderna var alltså noggrant planerade långt på förhand.

Ryssland framstår som opportunt och hänsynslöst. Men är det exklusivt ryskt att bete sig på det här sättet? Om man tittar på hur USA uppfört sig i det de ser som sin bakgård, för att inte tala om hur de håller på med ett ständigt dödande med drönare, kan man fråga sig om det vi ser i Krim helt enkelt är hur stormakter uppför sig och inget att vara förvånad över?

– Ja, USA gör på samma sätt. Man brukar säga att Ryssland spelar schack medan USA spelar poker. Men det stämmer inte. USA spelar amerikansk fotboll. Man flyttar fram sina positioner så mycket man kan.

– Och ibland får folkrätten se sig, likaså olika länders statsförfattningsrätt. Så går det ibland.

Vad är det då för vits att ens prata om folkrätt om den en gång alltid får ge vika när ekonomiska eller militära intressen dikterar så?

– Folkrätten medför en stabilitet i områden som alla större ekonomiska aktörer är måna om att upprätthålla. Utan folkrätt och stabila system kan man inte göra affärer och så vidare. Det är i den stora världens intressen att upprätthålla folkrätten. Det är framför allt de mindre länderna som drar nytta av fungerande folkrätt. Vanligtvis får man sedan ändå till slut till stånd en lösning som är folkrättsenlig, till exempel genom Internationella domstolen eller genom fördrag mellan de berörda länderna. Om det inte nås någon förhandlingslösning mellan de två länderna, är det mycket sannolikt att Ukraina stämmer in Ryska federationen till Internationella domstolen i Haag. Då får domstolen bedöma vad folkrätten säger om saken. ♦

För vidare läsning

Markku Suksi: "Constitutions of the East: General Characteristics of the Constitutions of the Russian Federation, Belarus and Ukraine." Artikel i **Taina Dahlgren** (ed.), *Nations in Transition: Constitutional Development and Human Rights in Russia, Belarus, and Ukraine*, pp. 47–136. Helsinki: Helsinki University Press, 1997.

"Man måste ha planerat i åratal"

Ryssland har länge varit berett på att ingripa i Ukraina. Väst måste konsolidera sig snabbt, menar Glen Grant.

TEXT: MARCUS PREST

Glen Grant, försvars- och säkerhetskonsult säger att Ryssland planerat ockupationen av Krim under en längre tid. Han anser också att NATO ännu är extremt relevant.

Är det korrekt att anta att den ryska ockupationen av Krim har planerats länge?

– Man måste ha planerat i åratal eftersom det krävs väldigt mycket tid att samla ihop alla de delar vi nu ser uppträda. Men samtidigt antyder dysfunktionaliteten i helheten att jag misstänker att en del av planen improviserades fram i sista minuten. Befälskedjan och insatsreglerna har helt tydligt inte övats. De ryska soldaterna ser ut att vara dåligt övade och som om de inte visste vad de håller på med.

Vad får dig att beskriva helheten som dysfunktionell?

– Officerarna och manskapet har ingen klar plan. Det finns ingen klar samordning för hela området där operationerna pågår. I ett av VICE-TV-klippen ser man en soldat bli konfronterad av en reporter. Det är tydligt att den ryska soldaten inte har några klara instruktioner om hur han ska svara eller reagera på frågor så han lämnar helt enkelt sin post och ger sig av för att fråga om instruktioner. Man ser också pansarfordon parkerade längs med vägarna i Krim och det är uppenbart att besättningsarna saknar instruktioner om vad de ska göra näst. Som ledare tycker jag mig se att organisationen inte är av första klass.

– Man kan också se att soldaterna inte rör sig koordinerat militäriskt. De ser mer ut som ett hemvärn eller som soldater som tränat en del med vapen men inte mycket annat. Men de är ryska soldater och inte hemvärn – vilket betyder att deras träning varit begränsad eftersom resultatet ser ut som det gör.

Vad är det mest sannolika scenariot som kunde få situationen att eskalera till ett öppet krig?

– Det största problemet är om sanktionerna är svaga, då är det möjligt att Ukraina tving-

as agera för att behålla sin självaktning, eller att de helt enkelt är tvungna att göra något åt de ryska trupperna. Tyvärr ser det ut som att det kommer att gå på det sättet.

Vilka är nyckelegenskaperna hos de ryska trupperna i Krim?

– Markstyrkornas antal i soldater och mängden utrustning. De har helikoptrar och flygplan tillgängliga men jag har inte sett några tecken på samordnad träning. Det här beror på att styrkorna som ockuperar Krim är ihopsamlade från många olika platser. Rysarna har inte klarat av att mobilisera en koherent enhet större än en brigad vilket är ett klart tecken på dålig kvalitet både på ledarskapet och på träningen.

Vilka är de ukrainska väpnade styrkornas mest välfungerande delar?

– Det vet jag inte eftersom man hållit tyst om dem. Men de trupper man har använt i internationella operationer har inte varit dåliga och jag är säker på att de är av bättre mänskligt material än ryssarna. Och deras moral är bättre eftersom de kämpar för sitt hemland i sitt hemland.

Vad menar du med att de ukrainska soldaterna är av "bättre mänskligt material" än de ryska?

– Jag ser det omedelbart med både mina officers- och tränarögon. De ryska specialtrupperna är bra, de har också alltid varit mycket bra, det är dit pengarna har gått och de har stridserfarenhet. De rör sig mål-inriktat och har en klar kod för hur de ska uppträda.

– Men den vanliga ryska armén är bara skräp. Soldaterna ser ut som potatissäckar. Det betyder inte att det skulle vara något fel på människorna, men det betyder att de inte övat, inte har klara order, inte vet vad som förväntas av dem överlag och att de är underställda ett dåligt ledarskap.

Vilka är de ukrainska väpnade styrkornas huvudsakliga svagheter?

– Förråd, ammunition och bristen på träning.

Glen Grant. Foto: Guntis Pilsētniks

Tror du att den ukrainska militära befälsstrukturen är intakt?

– Ja, men svårt försvagad på grund av att man avsatt försvarsmaktens befälhavare Zamana och vice befälhavaren Kabanenko – som var en av de drivande reformerna av försvarsmakten. Det finns ett klart problem i befälsstrukturen och i kommunikationen mellan enheterna. Men jag skulle ändå inte undervärdera deras förmåga att anpassa sig. De är modiga soldater och kommer att göra sin plikt som de alltid gjort.

Vad skulle hända i de inledande faserna av ett öppet krig?

– Det vet bara Gud.

Vad innebär den ryska ockupationen av Krim för NATO?

– Den visar klart och tydligt att NATO fortfarande är extremt relevant och oundgängligt i dagens värld. Ockupationen betyder också att NATO måste skärpa sig och att kravet på en försvarsbudget på två procent inte bara är en nått siffra utan vitalt. Ockupationen visar också på det klart moraliskt rättmätiga i den tidigare expansionen och behovet av att få med Finland, Sverige, Georgien, Serbien, Montenegro och Ukraina, kanske även Israel – så fort som möjligt. Jag skulle heller inte räkna bort möjligheten att inkludera Chile, Nya Zeeland och Australien som associerade medlemmar. Väst måste konsolidera sig, och det snabbt.

Vad skulle ett öppet krig mellan Ukraina och Ryssland betyda för NATO? Skulle det tvinga NATO att involveras?

– Omöjligt att säga. Krig går aldrig som de ska och slutar aldrig när de borde. ♦

Glen Grant har jobbat 35 år som officer i brittiska armén. Han var brittisk militärattaché i Helsingfors 1998–2002. Under de senaste åren har han jobbat som civil försvarskonsult betald av USA, främst för att reformera de östeuropeiska försvarsmakterna. Han har även jobbat i Kiev.

Väckning för Europa

Tomas Ries säger att det vi ser i Krim är Ryssland som visar sin växande militära makt.

TEXT & FOTO: MARCUS PREST

Bedömer du att Rysslands ockupation av Krim är en del av en större plan, eller tror du att det vi nu ser handlar om just precis Krim och Rysslands förhållande till Ukraina och att det inte är frågan om en större krigsplan?

– Just nu handlar det endast om Krim och delar av östra Ukraina. Det är inte en krigsplan utan en långsiktig kampanj att återupprätta Ryssland som stormakt och finlandisera Europa. Ukraina är en liten om än viktig del av detta. Putin håller på att bygga upp Rysslands hårda militära makt med eurostrategiska kärnvapen och konventionella styrkor, men han är inte färdig än. Om fem till tio år när arbetet är klart kan han använda den militära makten psykologiskt för att finlandisera Europa. I vissa områden längs Rysslands gränser och särskilt där det finns rysk befolkning kan han även använda dem för att motivera en direkt militär annektering, säger **Tomas Ries**, försvarspolitisk expert.

– Putin hade velat låta väst fortsätta sova och drömma men i Ukraina tvingades han ta till hårdare åtgärder på grund av maktskiftet i Kiev. Därför var det som nu skedde oerhört viktigt. Det är en väckarklocka som väckt västs uppmärksamhet på hur farlig Putin är. Faran är dock att vi snabbt somnar in igen. Europa väster om Warsawa *förtjänade* denna kris och *behövde* den. Detta därför att de har varit naiva, arroganta och likgiltiga när det gäller Ryssland och faran för krig i Europa.

Menar du att maktskiftet i Ukraina kom som en överraskning och att det forcerade Putin att röja militära kort som han helst hade avvaktat med att ta i bruk?

– Jag vet givetvis inte med säkerhet men anar att regeringsbytet i Kiev tog Putin nästan lika mycket på säng som det tog väst på säng. Men oavsett skulle jag tro att Putin hade föredragit att inte agera militärt ännu, även om allt tyder på att han hade en hög och noga förberedd beredskap att slå till som han gjorde.

– Men sannolikt skulle Putin ha föredragit att **Janukovitj** suttit kvar vid makten i Kiev och diskret och mjukt införlivat hela Ukraina i Ryssland. Vilket var det som var på gång innan folket i västra Ukraina gjorde uppror.

Hur skulle du önska att NATO och Europeiska Unionen agerade i situationen vi nu har (som säkert kommer att ha ändrat på ett eller annat sätt innan den här texten publiceras)?

– På kort sikt och gällande Krim och östra och södra Ukraina kan NATO och EU inte göra något annat än prata och genomdriva ekonomiska sanktioner. Men det här handlar inte om Ukraina. Det handlar om Europas framtida politiska ordning, och om Putin kan bygga upp ett övertag i hård makt som tillåter honom att finlandisera Europa. Det är inte för sent att reagera på det hotet. Det som både NATO och EU måste göra är för det första att vakna upp. Det vill säga: ta Putin på allvar. NATO och EU måste inse att krig och kärnvapenutpressning fortfarande är möjligt i Europa. Man måste lära sig att igen hantera maktpolitik, inklusive bruk av militära medel som del av utrikespolitiken.

– För det andra måste man återupprätta den militära länken mellan USA och Europa. Det är det enda som kan avskräcka Putin. Den

Tomas Ries.

omfattar både den kärnvapenstrategiska avskräckningen och konventionella styrkor.

– För det tredje måste man återuppbygga de europeiska styrkorna för territoriellt försvar av EU- och NATO-länderna.

Vad tror du om den ryska arméns nuvarande förmåga? Tål den till exempel att bindas till mer än ett ställe? Hur omfattande är moderniseringen? Är de elitenheter vi ser i vissa TV-inslag representativa för en större del av armén?

– Rysslands globala strategiska kärnvapenstyrkor har en grov paritet med USA, det vill säga de kan användas för att avskräcka USA. Ryssland har ett fullständigt övertag när det gäller eurostrategiska kärnvapen och kan använda dem psykologiskt för att kuva Europa vid behov. Rysslands konventionella militärstyrkor har endast börjat moderniseras och räcker tillsvidare endast för kraftsamling i ett område. Om fem till tio år kommer de att börja nå sin fulla potential. Europa, både NATO-Europa och i ännu större grad EU saknar dock redan idag kapacitet att försvara sitt eget territorium. Undantagen är Polens och Finlands försvarsmakt men de kan endast agera effektivt inom sin egen nations gränser. Och även där är deras förmåga begränsad. Dessutom krymper som bekant Finlands försvarsförmåga. Endast USA har per idag en förmåga att försvara europeiskt territorium mot Ryssland.

– Tills vidare har Putin dock endast kapacitet att föra krig med ryska konventionella styrkor i ett område åt gången. Men återigen: det är inte läget idag som är avgörande utan hur det ser ut om 5–10 år när Putin byggt upp den ryska militären. Tillsvidare måste Putin vara försiktig.

Vad är din bedömning för Finlands del?

– Finland har ett val: antingen NATO-medlemskap eller att på sikt återgå till finlandiseringen och VSB. I bästa fall. För varje år som går blir NATO-medlemskap svårare eftersom Rysslands påtryckningsförmåga växer.

Tror du att Rysslands diplomatiska och ekonomiska relationer till väst kommer att svalna under en längre tid, eller är till exempel de ekonomiska skälen att hålla sig på god fot med Ryssland så starka att man kan acceptera en rysk ockupation av Krim?

– Krim och de delar av östra Ukraina som Putin vill ta är förlorade och väst har *de facto* redan accepterat detta. Men som sagt är det inte det som gäller. Det avgörande är om Putin kan fortsätta att bygga upp en militär styrkedominans i Europa som tillåter honom att dominera Europa politiskt och psykologiskt. Det vill säga finlandisera Europa. Faran är att väst åter somnar in efter 6–12 månader när svallvågorna lagt sig. Det är den största faran vi står inför.

Tror du att västs agerande i Irak (att anfalla och invadera med falska skäl) och beslutet att bomba och sätta igång markoperationer i Libyen (trots loften om motsatsen) har gjort att Ryssland lättare kan ignorera folkrätten?

– Ja. Men än viktigare är psykologin.

Hur menar du?

– Det finns psykologiska aspekter som är viktiga. Den främsta är sannolikt den växande ryska indignationen de senaste två decennierna över hur väst gång på gång flyttat fram sina ställningar och expanderat geografiskt medan Ryssland trängts allt längre bakåt. Allt från den mjuka utvidgningen av EU och NATO till de hårda militära interventioner du nämner, och dit måste man även tillfoga Kosovo. Ur vårt perspektiv är detta förståeligt och försvarligt, att utvidga demokrati är ju bra, men ur ett gammaldags ryskt maktpolitiskt perspektiv är det provokationer som kränker Rysslands heder och status och som gör Ryssland allt svagare och alltmer sårbart. Det innebär att ett djupt raseri vuxit fram som en viktig drivande faktor. När man nu kan ge igen, i Georgien, i Krim, så gör man det med desto större tillfredsställelse. Detta är absolut inte den enda drivkraften – hårda Westfaliska maktkalkyler är en annan – och en viktig, djupare faktor. Kreml, och en stor del av den ryska befolkningen, uppfattar att man nu äntligen kan skipa rättvisa efter årtal av förnedring.

– En andra psykologisk aspekt, som är subtilare men som kommer att bli allt viktigare och mer brutal om 5–10 år, är det psykologiska spelet gentemot Väst Europa. Ryssland kommer att visa Europa var skåpet står. Som sagt skulle Putin sannolikt helst ha väntat med detta tills Europa oåterkallligt hamnat i militärt underläge, men när man nu kände sig tvungen att agera militärt så skadar det inte att demonstrera vem som bestämmer och vem som vackert får ta skeden i hand. Under två decennier har Ryssland fått lyssna på EU predika om mjuk makt och se hur EU använt mjuk makt för att växa allt längre österut. Nu får EU smaka på lite rysk hård makt och lära sig vad det kan åstadkomma.

Har du några insikter om hurdana personer som nu styr i Kiev? Har de någon framtid i en fortsatt relation med till exempel EU?

– Politikerna i Kiev är inte mitt gebit, men det är klart att dörren mellan västra och norra Ukraina och EU nu har öppnats. Både Kiev och EU kommer att göra sitt bästa för att förstärka länken. Men Ukraina står som bekant inför stora ekonomiska och interna problem. Och Putin kommer att göra sitt bästa för att destabilisera de delar av Ukraina som han inte redan ockuperat. ♦

Tomas Ries utnämndes 2012 till docent vid statsvetenskapliga institutionen vid Åbo Akademi. Ries har profilerat sig som säkerhets- och försvarspolitisk expert. Han har två år som forskare och lärare vid Försvarshögskolan i Stockholm bakom sig. Från 2005–2010 var han chef för utrikespolitiska institutet (också i Stockholm) och mellan 1997–2004 specialforskare vid Försvarshögskolan i Helsingfors.

Sanktioner bekymrar

Doktor Belokurova, hur ser krisen i Ukraina ut ur ditt perspektiv?

– Krisen i Krim förorsakades av en större politisk kris i Ukraina där en stor del av befolkningen genom sin enastående kamp på Majdan kullkastade den sittande regeringen och tillsatte en ny i väntan på folkomröstning. Men delar av Ukraina där ryska är majoritetsspråk, och hit hör Krim, motsatte sig den nya regeringen och understödde istället idén att ansluta sig till den Ryska federationen. President **Vladimir Putin** gjorde ett mycket aktivt arbete för att initiera folkomröstning, både för att få till stånd en positiv lösning för Krim och det ryska folket och för att göra Krim till en del av Ryssland. Krim blev en del av Ryssland inom en månad efter att krisen börjat.

Kan du säga något om informationskrigsaspekten? Ser du skillnader på hur västliga och ryska medier rapporterar?

– Medierna är mycket olika, alldeles särskilt i hur de bedömde den ukrainska revolutionen. Medan EU slöt upp bakom den nya ukrainska regeringen vägrade Ryssland och dess medier att erkänna den och beskrev den som en ytterhögerregim med fascistiska inslag.

– Idén om att Ryssland måste rädda de rysktalande i Ukraina från "Majdans fascister" spreds brett i media. Propagandan ledde till ett starkt offentligt stöd för Putins politik i Krim. Majoriteten av ryssarna var därför glada över att Krim införlivades med Ryssland.

– Samtidigt blev det klart att många i Ryssland stöder denna nya politik på grund av missnöjeskänslor som härstammar från Sovjets sönderfall och från Rysslands svaga ställning globalt. Nu framstod Ryssland som attraktivt även för områden utanför Ryssland. Det gjorde ryssarna stoltare över sig själva. De fick se ett Ryssland som visade sin dominans och självständighet på den internationella arenan, ett euroasiatiskt alternativ till västvärlden i vilken Ryssland fram till nyligen framstått som en svag och rätt obetydlig partner.

– Det finns en svag, men aktiv minoritet som kritiserat propagandan och Putins politik i Krim. De har organiserat demonstrationer och fredsmöten. De har varnat för politiska, internationella och ekonomiska problem som Ryssland kommer att drabbas av på grund av den förda politiken. Men de är i minoritet och de blir politiskt förtryckta på olika sätt. De hörs egentligen inte.

Finns det en oro för de ekonomiska sanktionerna?

– Rysk media med sina experter verkar inte tro på att de ekonomiska sanktionerna kommer att införas och de tror inte att de hur som helst kommer att ha någon verkan. Men själv skulle jag vara mycket bekymrad för de politiska och ekonomiska sanktionerna från EU och USA. De kommer att leda till både en försämrad ekonomisk och politisk situation i Ryssland. Även relationerna med väst kommer att försämrast. Samtidigt verkar vi nu se tecken på att Ryssland och USA kommit överens om att lösa krisen. Ryssland kommer inte att röra sig längre in i Ukraina och det betyder att vi nu har bättre möjligheter att få läget att lösa sig på ett fredligt sätt. ♦

MARCUS PREST

Doktor Elena Belokurova undervisar i statsvetenskap vid Centre for European Studies, European University i Sankt Petersburg.

Elena Belokurova. Foto: Privat.

Fakta ska fram på ett balanserat sätt

TEXT: MARCUS PREST

Anna-Lena Laurén är korrespondent för *Yle*, *Hufvudstadsbladet* och *Svenska Dagbladet* och publiceras ofta i andra svenska tidningar. Hon är ÅA-alumn bosatt i Moskva. När *MfÅA* kontaktar henne rör hon sig fram och tillbaka mellan Ukraina, Krim och Moskva.

Som reporter i en kaotisk situation som den i Kiev, när du pendlar mellan konkreta upplevelser av våld/oro och sedan större helhetsbilder – hur behåller du balansen i din rapportering? Hur gör du för att inte överväldigas av situationen?

– Det ska sägas med en gång att det inte är någon lätt balansgång. Låter man känslorna ta överhanden går det inte att rapportera. Men som journalist får man aldrig bli känslolockad eller cynisk för då är man en dålig journalist. Jag använder mig av mina egna känslor i rapporteringen men försöker samtidigt behärska dem så att de inte tar överhanden, jag vill inte låtsas att jag står över allt detta men samtidigt försöker jag bevara ett visst mått av osentimentalitet. Läsaren vill veta vad som sker och min uppgift är att beskriva just det. Fakta ska fram på ett balanserat sätt, samtidigt som jag beskriver hur det känns att se unga döda pojkar ligga uppradade på Kresj-tatik. Det är en bild som för alltid kommer att finnas kvar på min näthinna.

Anna-Lena Laurén. Foto: Lauri Mannermaa

Vilka egenskaper uppskattar du i en journalist som gör korrespondentuppdrag? Har du förebilder?

– Framför allt uppskattar jag journalister som alltid anstränger sig för att få fram flera olika aspekter i en problematik. Ibland kanske lite överraskande aspekter. Jag blir väldigt trött av texter som hela tiden upprepar samma saker. Vad Ukraina beträffar har situationen där engagerat många vilket är bra. Men det har också gett upphov till en flod texter där många är

ointressanta eftersom de bara upprepar gamla sanningar och de är skrivna av folk som inte har varit på plats. Informationsfloden på nätet har fått många journalister att tro att de ”kan” områden där de aldrig har satt sin fot. Det leder till slentrianmässiga upprepningar av gamla klichéer. Sådan okunskap lyser igenom omedelbart.

– Jag har ingen förebild i egentlig mening men jag tyckte om Ryszard Kapuscinskis syn på journalistiken – trots att det har kommit fram att han fuskade och skarvade ibland, vilket man inte får göra. Men i sin sista bok skrev han ungefär så här: *”Jag åker inte till krig som inte är mina krig. Jag rapporterar inte om konflikter som jag inte kan.”* Till det kan jag bara säga: Just det. Det finns fler som kunde försöka tänka så.

Vilken nytta har du haft i ditt yrke av dina studier i statsvetenskap och ryska?

– Jag har haft stor nytta av bägge, i all synnerhet ryskan eftersom det är mitt viktigaste kommunikationsverktyg i de forna sovjetländerna. Men statskunskapen var också bra eftersom jag lärde mig tänka kritiskt och inse att allt inte är som det ser ut att vara, att det finns många sätt att mäta olika saker på, till exempel graden av demokrati.

– Jag har för övrigt inte alls läst ryska i skolan, jag började med den först vid Åbo Akademi och det var närmast av en slump. I skolan läste jag tyska och franska. Också dessa språk är bra att kunna för den som vill följa med europeisk press. Det är helt obegripligt för mig hur vanligt det är bland unga att tro att det räcker med att kunna engelska om man vill vara en bildad människa.

Vad skulle du rekommendera att en aspirerande utrikeskorrespondent studerade?

– Till alla som vill bli utrikeskorrespondenter har jag bara ett råd: Läs vilket ämne ni vill, det spelar egentligen ingen roll, men läs, studera, var nyfiken och lär er språk! Minst ett eller två främmande språk ska man kunna förutom engelskan och finskan. Läs mycket vid sidan om studierna, läs romaner, läs olika europeiska tidningar, *Le Monde*, *Die Zeit*, *The Economist*, studera utomlands, och lär känna olika kulturer. Och tro inte att man lär känna världen via nätet. Gå alltid till källan.

Hur tror du att läget i Ukraina kommer att utveckla sig? Hur ser du på Rysslands

respektive EU:s och USA:s roll och agerande så långt?

– Det är helt omöjligt att säga hur det ska gå för Ukraina men min förhoppning är att den nya regeringen samlar sig och gör en kraftanstängning för att konsolidera landet. Det tog tre veckor för premiärministern Arsenij Jatsenjuk att vända sig till östra Ukraina och hålla ett tal på ryska där han meddelade att deras rättigheter inte ska kränkas. Dessförinnan hann han till Bryssel, vilket tydligen var viktigare än att försöka hålla ihop sitt eget land. Tyvärr är jag inte förvånad.

– Ryssland har agerat snabbt och målmedvetet, eftersom Ryssland vet exakt vad man vill vad Ukraina beträffar. EU och USA vet inte vad de vill, de rör och hopar och resultatet är därefter.

Vad har det inneburit för dig att som journalist bosätta dig utanför ditt hemland?

– Att jag får vara med i världspolitikens skeden, vilket har betytt oerhört mycket för mig. Men jag anser inte att det på något sätt är finare att vara utrikeskorrespondent än att skriva om till exempel kommunalpolitik. Det sistnämnda är väldigt viktigt för demokratin. Under mina år i Ryssland har jag formligen kommit att avguda den finländska närdemokratin, nämnderna, lokaltidningarna som skriver om lokala ting. Själv vill jag hellre skriva om utrikespolitik men jag anser att bägge områdena är lika viktiga.

Finns det specifika faror i yrket för en korrespondent som rapporterar från oroshärdar? Finns det lockelser i yrket som man måste vara på sin vakt för?

– Det är aldrig ofarligt att åka till konflikthärdar och man måste vara beredd på att faran inte alltid är uppenbar utan ofta kan komma från mycket överraskande håll. Visst känner utrikeskorrespondenter en lockelse och det kan hända att man måste känna den för att kunna göra sitt jobb, men det får aldrig ta över. Själv var jag till exempel inte intresserad av att gå närmast frontlinjen när det sköts som mest på Majdan. Men jag höll istället på att bli prickad av stenar som kastades av demonstranterna – de kastade ofta på för långt avstånd och resultatet var att de prickade både meddemonstranter och journalister. Så man måste alltid vara försiktig och ha ögonen uppe i alla riktningar, inte bara mot soldaterna. ♦

Kiev blev ett föns-ter mot världen

TEXT: KLAS BACKHOLM

S om journalist vet man att det finns vissa tider då det verkligen är dags att lägga allt annat åt sidan och bara jobba. Just nu är det sådana tider i Ukraina, säger journalisten **Mark Raczkiewicz**.

Jag träffar honom en sen kväll i mitten av mars, på en konferens för grävande journalister i Umeå, Sverige. Mark Raczkiewicz är journalist i Ukraina sedan 2002 och skriver om ekonomi för en av de få engelskspråkiga tidningarna i landet, *Kyiv Post*. Eller rättare sagt, han var en ekonomijournalist – fram till dess att samhället runtomkring honom plötsligt förändrades, och han blev utsänd på gatorna.

– För mig personligen fanns det stunder då jag ville slänga mitt presskort och bara gå med i demonstrationerna. Men då jag såg blodbadet, människor som blev slagna och skjutna, så visste jag att jag måste rapportera så mycket jag bara hinner och kan.

Raczkiewicz är inbjuden till Sverige för att i några dagar berätta om läget i hemlandet, och sticker inte under stol med att han ännu inte har hunnit ta in alla aspekter av vad det är som händer därhemma.

– När jag kom till Sverige för nån dag sen visste jag inte hur spänd jag var. Det kändes som om mina axlar var lika högt uppe som min panna, men nu börjar det lättas. Förutom nyårsdagen har jag inte haft en dag ledigt sedan den 21 november fram tills nu.

Före krisen var tidningen ett "vanligt" nyhetsmedium som berättade om det som hände i vardagen. Nu har karaktären på arbetet ändrat helt. Raczkiewicz berättar att journalister tar sig till de oroshärdar som finns, oberoende av om man är van vid den typen av uppdrag eller inte. Då arbetsdagen i Ukraina är slut är det morgon på andra sidan Atlanten och då behöver tidningens journalister följa med och kommentera vad som sägs om Ukraina i väst.

– Just nu är vår redaktion ännu i vad man kan kalla högsta beredskap. Vi måste bidra med så mycket vi kan. Vi vet att det publiceras en mängd lögnar via den enorma informationsmaskinen som Ryssland har, så därför har vi en viktig roll att spela eftersom vi är en av de få tidningarna som skriver på engelska.

Medierapporteringen från Ukraina har åtminstone i Finland till stor del handlat om ett propagandakrig, och det har varit svårt att veta vad som är sant och vad som är uppdyktat – oberoende av om det är den ryska sidan eller västvärlden som står för den eventuella propagandan. Mark Raczkiewicz är som ukrainare förstås jävig i frågan, men ser argumenten bakom det ryska intrånget som helt ogrundade. En systematisk förvrängning av samhällelig och historisk fakta pågår.

– Och om de här övergreppen mot den ryska minoriteten i Ukraina verkligen äger rum, så som vi hör från den ryska sidan, så finns det ju en mängd olika sätt att lösa problemen på – du samtalat med de olika parterna, du tar in en tredje part som FN för att medla, men du invaderar inte ett land.

Raczkiewicz är också på det klara med att han själv, som en av dem som dagligen ger en ukrainsk syn på problematiken åt västvärlden, kan hamna i onåd hos de ryska myndigheterna. Däremot är han inte orolig för sitt eget liv och sin hälsa så länge som Kiev inte ockuperats av den ryska militären.

– Vi på redaktionen är medvetna om riskerna just nu. Jämfört med hur det var tidigare med våra egna korrupta ledare så är Ryssland ett större potentiellt problem, eftersom de är beredda att ta till mycket starkare åtgärder för att få sin vilja igenom. I deras strategi vid ockupation av länder ingår också att slå ner på de fria medierna, så det kunde lätt hända oss.

Medierapporteringen i stort i Ukraina borde enligt Raczkiewicz nu fokusera på två saker. För det första att fortsätta reda ut de

Mark Raczkiewicz. Foto: Klas Backholm

oklarheter som finns kvar från det gamla styret. Att se på vart alla pengar tagit vägen och liknande frågor, och på så sätt skapa förutsättningar för att samhället ska kunna utvecklas åt rätt håll. Själv håller han på med just den biten, och har tillsammans med sina kollegor lyckats visa på hur landets pengar via krångliga vägar förts ut via Europa till onåbara skatteparadis. För det andra behöver journalister tala klarspråk om läget i landet.

– Journalisterna borde fortsätta påminna alla om att Krim togs ifrån oss. Det handlar inte om en minoritets självförsvar, det är en ockupation – och det är det ordet våra journalister borde se till att använda. ♦

Fotnot: Mark Raczkiewicz rekommenderar att den som vill veta mera om vad som pågår just nu kan kolla in EuroMaidan-gruppen på Facebook eller, förstås, hans egen tidning *kyivpost*. com på nätet.

A person's silhouette is shown from the chest up, with both arms raised high in the air. The person is positioned in the foreground, and the background is a brightly lit stadium at night. The stadium lights create a bokeh effect, and the green of the pitch is visible. The overall atmosphere is one of excitement and celebration.

Hur låter matchen?

Planeringen av musiken handlar om att få publiken att trivas och komma på nytt. Som en av de dj:n jag intervjuade uttryckte det *viihtyvyyden varmistaminen*, att "garantera trivseln".

Sorl, bakgrundsljud och musik går oss ofta förbi. När musikvetaren Kaj Ahlsved befinner sig i publiken finns det åtminstone en som håller öronen öppna för olika audiella uttryck. Han studerar musiken och ljudlandskapet vid idrottsevenemang.

TEXT: NICKLAS HÄGEN

NÄR DU ÄTER hamburgare på McDonald's hör du kanske Bruno Mars i bakgrunden, men du hör inte Beethovens femma.

Visst, jag får väl bara hålla med Kaj Ahlsved, doktorand i musikvetenskap vid Åbo Akademi. En symfoni av Beethoven, eller någon annan av de stora klassiska kompositörerna, är svår att tänka sig i en snabbmatsmiljö. Den fett-, salt- och snabba kolhydratdränkta födan behöver nåt mera lättuggat att lyssna på.

Vi sitter i Arkens aula en tisdag eftermiddag. Sorlet som finns här vid lunch har lugnat sig och de andra ljud som finns i byggnaden framträder klarare. I aulan är det rätt tyst, åtminstone tystare än inne i kaféet där diskmaskinen tävlar med radion och klirrande kaffekoppar om den audiella uppmärksamheten.

När och hur musik spelas för oss är inget de flesta av oss går omkring och tänker på. Inte heller noterar vi vanligtvis de bakgrundsljud som omger oss i vardagen. Det är till exempel först när redaktionens luftkonditionering slutar surra klockan 17 som jag märker att den alls funnits där. Ljudet har blivit en del av min arbetsvardag, av normen.

Dessa ljud kan ges olika betydelser och innehåll i ljudlandskap och sammanhang, något man inom samtida musikvetenskap allt starkare tar fasta på. Hamburgerbarens skrikiga och baspumpande musik kan kännas lika näringsfattig som maten, men den är inte meningslös.

– I ett ljudlandskap gallrar du bort vissa ljud, du så att säga ”borthör” dem till en viss grad. Om ett ljud bryter mot normen lägger du märke till det, säger Ahlsved.

Ett område som har en, i varierande grad, planerad ljudmiljö är olika idrottsevenemang. Det är dessa som Ahlsved har i fokus för sin doktorsavhandling. Han studerar ljudlandskapet och tolkar det musikaliska sammanhanget under matcher. Några exempel på sammanhang där Ahlsved har fältarbetat är Vimpelin Vetos (ViVe) hemmamatcher i den inhemska Superpesis-ligan i boboll, Jakobstadslaget Jaros hemmamatcher i inhemska Veikkausliiga i fotboll, samt Helsingforslagen HIFK:s, Jokerits och Åbolaget TPS hemmamatcher i den inhemska ishockeyligan.

Att med en viss musik försöka styra publikens beteende och skapa stämning handlar i slutändan om att sporra det egna laget och skapa hemmaplansförmå. Trodde jag.

– Professionell idrott är också populärkultur och det finns en hel del pengar inblandade. Det kan också handla om marknadsföring och branding. Lagen kanske inte tänker på det här sättet, men föreningsarnas marknadsföringsavdelningar gör det, säger Ahlsved.

– Planeringen av musiken handlar om att få publiken att trivas och komma på nytt. Som en av de dj:n jag intervjuade uttryckte det *viilthy-vyyden varmistaminen*, att ”garantera trivselen”. Man kan göra det på olika sätt med musik, till exempel genom att undvika tystnad eller försöka få publiken att skapa mera ljud. Eller så kan musiken i sig vara

en del av underhållningen. Publiken är den som skapar hemmaplansförmå, med den inspelade musiken kan man förbättra stämningen genom att få publiken att trivas och mera engagerad. Det är viktigt att komma ihåg att lagen ur arrangörssynvinkel också måste behandlas jämnt, enligt reglerna.

Musik som strategi

Musik och ljudlandskap vid idrottsevenemang är ett rätt utforskat område och det finns massor av infallsvinklar för Ahlsved att ta itu med. Personligen vill jag ha ett svar på varför musiken oftast är så dålig.

– Alla dj:n är inte proffs men som forskare är jag inte intresserad av om det är bra eller dålig musik. En bra dj bör kunna kombinera sakkunskap med att läsa spelet. Eftersom man är tvungen att lägga in reklam är uppgiften heller inte lätt. En reklam tillför inte atmosfären något positivt, men är ekonomiskt viktig för föreningarna och går alltid först. Reklamen kan ses som en ”ljudhändelse” som är främskild från musiken och för bort uppmärksamhet från spelet. Det är i slutändan rätt lite musik som spelas i förhållande till mängden reklam under själva matchen, säger Ahlsved.

– Någon i bestämmande position kan tycka att musiken är bra men inte inse att det handlar om personliga preferenser. I Finland har få lag en klar musikalisk strategi vilket leder till att man går mycket på känsla trots att musik ofta har en väldigt framträdande roll i evenemangets atmosfär. De jag har intervjuat är medvetna om att det är svårt att få alla nöjda.

En förening som har en sådan strategi är HIFK. I uppbyggnaden av föreningens märkesvara är musiken som spelas under matcherna en planerad detalj.

Och det som gäller är rock. Visserligen kan det komma annan musik också, men i jämförelse med till exempel lokalkonkurrenten Jokerit är musiken under HIFK-matcherna klart rockbetonad.

– Ironiskt nog går det fel väg. HIFK har en stark finlandssvensk historisk koppling och deras publik ligger enligt undersökningar ofta politiskt på den högra sidan nära Samlingspartiet och SFP. Men på deras matcher är det tradition att spela Lynyrd Skynyrd:s låt ”Red, White & Blue” innan matchen börjar. Det är ”redneckmusik” med stark arbetarklassbakgrund, säger Ahlsved.

– Jokerit har sökt sin identitet i östra Helsingfors och brukar traditionellt därmed förknippas med mera arbetarklass än IFK, men har samtidigt inte den rockiga imagen. HIFK är den äldre föreningen och Jokerit har alltid i viss mån definieras utifrån vad IFK inte är. På Jokerits matcher kan man utöver rock även höra till exempel pop och ”techno” och hip-hop. Lagen har under åren skapat en intressant symbios.

Hur definieras HIFK?

– HIFK sägs spela tuff ishockey, en bild som växte fram med NHL-förstärkning **Carl Brewer** på 1960-talet. När det blir slagsmål på en HIFK-match kan man nästan se ordet ”brändikiekkö” i rubrikerna dagen efter. I den tuffa attityden finns en koppling till rockmusiken, säger Ahlsved.

– Samtidigt är det inte föreningen som säger sig spela sådan ishockey. Det är vi runtomkring som hjälpt till med att få varumärket att växa fram.

Kulturkrock

Jag fyllde 14 år samma helg som jag besökte London med mina föräldrar. Tillsammans med min idrottsintresserade pappa gick jag på matchen mellan Arsenal och Liverpool på Arsenalns dåvarande hemmastadion i Highbury. Det här var under den sista tiden engelsk fotboll ännu hade ståplatsläktare och jag minns hur jag från vår sittplats i

hörnet av ena långsidan iakttog myllret bakom målen, då de skrånande publikmassorna böljade av och an i trängseln. Arsenal vann, till mitt missnöje, med 5–0 och även om jag gjort mitt bästa att förtränga matchen lämnade stämningen ett bestående intryck hos mig.

Ljudet avtog stundvis innan det på nytt tog fart i ett, som bäst, dånande tryck. Helt tyst blev det aldrig. Tusentals personer brölände i falsk kör lämnar en inte oberörd.

Den europeiska traditionen för musik under idrottsevenemang är intimt förbunden med en hejarklackskultur där publiken med sitt sjungande och skrikande är det dominerande och styrande inslaget i ljudbilden.

I Finland blandas ofta denna tradition med en amerikansk tradition där musiken sköts av en organist. Dj:n har ersatt organisten och ett elektroniskt återgivande av musiken tas i beaktande redan när man planerar arkitekturen, men när samspelet mellan publik och dj misslyckas uppstår en form av kulturkrock där de två verkar tävla sinsemellan om vem som bestämmer i ljudvärlden.

– Det verkar finnas en viss medvetenhet om problemet men man är inte beredda att ta bort musiken. Det finns flera olika kategorier av besökare under en match och alla vill inte vara med i hejarklacken. Beroende på var man sitter kan klackens ljud också vara olika effektivt. De olika kategorierna som är där lyssnar och uppför sig på olika sätt, säger Ahlsved.

– Rätt långt spelas den musik som man tänker sig att publiken lyssnar på också på andra ställen och motsvarar det som spelas också utanför arenorna. Men sedan finns det också vissa låtar som har en skild plats i publikens hjärta eller det akustiska samhället. När man sitter på en HIFK-match kan det stundvis vara rätt dött, men man kan vara säker på att publiken börjar klappa händerna och leva med så fort de lägger på ”Whatever You Want”. Det är deras låt. Samma gäller TPS och ”Tepsi tekee kohta maalin” trots att historien bakom sångerna skiljer sig åt på många olika sätt.

Organistens roll lever vidare

Organisten brukade kunna understryka händelser under matcher och den traditionen lever vidare genom dj:n. När hemmalag får utvisning spelar dj:n ofta något i stil med ”Bad to the Bone” eller ”Breaking the

Law”. När motståndarna får en utvisning är det tradition att spela något betydligt mera käckt, TPS spelar till exempel ”Hit the Road, Jack” och i Sverige använder man ofta ”Du käre lille snickerbo”.

– Arketyper för organisterna slogs fast på 1940- och 50-talen, då organisterna vid baseballmatcher började ta fasta på händelser i spelet. Till exempel kunde man spela ramsan ”Three Blind Mice” syftande på

Foto: SuperJymy Oy

Hi-fi/lo-fi

I studiet av ljudlandskap, *soundscape*s, har Kaj Ahlsved använt sig av begreppsparet hi-fi/lo-fi. I ett hi-fi-ljudlandskap finns mindre överlappande ljud och enskilda ljud hörs tydligt: till exempel bolltillslag, ropande spelare och domaravblåsningar.

Begreppen kommer från *high* och *low fidelity* som är en kvalitativ bedömning på en signalkedja och brusmängden. När ett ljudlandskap är hi-fi hörs ljud tydligt vilket betyder att informationsutbytet mellan ljud, lyssnare och miljö är bra. Urbana miljöer anses ofta vara lo-fi, till och med negativa ljudmiljöer. I riktigt högljudda städer hör man till exempel inte sina egna steg på trottoaren.

– Man kan skapa ljudlandskap med vad som helst, men vanligast är det att man gör det med musik. Jag använde begreppen hi-fi och lo-fi för att studera sportens ljudlandskap och jämföra dem sinsemellan. Med begreppen analyserar jag maktstrukturer i ljudlandskapet, speciellt mellan ljud producerade av arrangören – alltså dj:n – publiken och spelarna som skapar spelets egna grundtonsljud.

Foto: Nicklas Hägen

domartrion när publiken inte gillade ett domslut. Det var inte alltid så uppskattat att organisterna eldade på tvivelaktiga domslut.

– Vi har inte haft organister i Finland, inte i samma utsträckning. Men man har tagit fasta på den nordamerikanska traditionen och det är något som dj:n gör än idag, även om de inte är lika flexibla som organister. Att vissa låtar bara spelas i vissa sammanhang gör att de kan

signalera saker till åskådaren. Om man inte varit uppmärksam eller om situationen i samband med en utvisning är oklar, kan musiken tala om för en vad som händer bara genom den låt som spelas.

Käcka gamla lagvisor, föråldrade hits och hymnartade pompösa så kallade anthems... Har vårt förhållande till idrottsmusik förändrats under åren?

– Det finns så många olika typer av sportmusik att det är svårt att säga. Du har låtar som är skrivna åt ett lag och som man är mer eller mindre förpliktigade att använda. Det finns låtar skrivna för evenemang som till exempel fotbolls-VM. Du har såna som kanoniserats fram som "You'll Never Walk Alone" där fansen tagit till sig en låt och du inte längre kan återskapa situationen av hur den växt fram.

– De flesta av dessa låtar har ett budskap. Jaro har återupptagit traditionen att spela "Die Alte Kameraden" som inmarschmusik, ett arv från 1950- och 60-talens Jakobstad, det vill säga redan innan Jaro grundades. Det är inte många yngre som kan identifiera sig med det men marschen är bra att klappa med i. Man återskapar traditionen och väcker ett kulturellt minne.

Är musiken, och varför inte hela idrottsställningen, ett nostalgiskt projekt?

– Nog i den mån det är retro. Samtidigt har många föreningar försökt återinföra organister eller, som främst varit fallet i Finland, orgellooppar, och det har inte alltid varit uppskattat.

Men är inte historien och traditionen ofta viktig för fansen?

– Föreningens historia, och en romantisering av den, syns starkt på videoscreenen före match. TPS lyfter till exempel fram sina guldår och tidigare spelare före matcherna och skulle säkert ha gjort det ännu tydligare om laget nått playoff. Det är klipp från historiska höjdpunkter och gärna till musik à la **Hans Zimmer**, svartvitt och orkestrerat.

– Det höjer vi-känslan och moralen, vi ser att vi är en del av historien. Hur äkta det är är sedan en annan sak. Filmaspekten på skärmen lyfter fram vissa frågor om autenticitet. Vi kan via skärmen förflyttas in i omklädningsrum och spelargångar och på det sättet bekräfta en miljö som upplevs som mera autentisk, men som vanligen är dold för oss i publiken. ♦

Utmaningen med dessa begrepp är att det finns en viss romantisering kring hi-fi-ljudmiljöer, ofta rurala sådana, säger Ahlsved.

– En samarbetspartner till TPS köpte säsongen 2012–2013 tystnad och gav tiden till fansen. Det är ett finurligt sätt att på ett "konstgjort" sätt göra miljön mer hi-fi. I hockey där det finns en massa elektroniska ljudhändelser är begreppen mer knutna till användning av teknologi.

Till normen för ljudlandskapet under en bobollsmatch hör till exempel ett visst smattrande från handskarna när spelarna värmer upp med att kasta boll till varandra. Som nybörjare kanske man registrerar ljudet, men när man blir vanare med att gå på match är det en del av normen.

När publiken bidrar med sitt ljud blir ljudlandskapet mera lo-fi, men det är ofta en uppskattad del av spelet.

– ViVe spelar till exempel ingen musik under lagens slagture. Man vill prioritera publikens möjlighet att göra sig hörd, vilket skapar en unik stämning.

Ljuden är en form av akustisk kommunikation som får sin betydelse av sammanhanget.

– För att spelet ska fungera behövs ljuden. När bollen kastas felaktigt rapporterar laget i slagtur till löparna ute på banan om det genom att ropa *väärä* ("fel") och publiken deltar genom att försöka överrösta motståndaren och försvåra lagets kommunikation. Den så kallade hemmaplansfavören uppstår ifall publiken lyckas åstadkomma en lo-fi situation för motståndarlaget, det vill säga ifall man lyckas försvåra bortalagets kommunikation, säger Ahlsved.

– Varje ljud som läggs till är bort från något annat och lo-fi kan också vara relaterat till användande av teknik för att reproducera och förstärka ljud. Många bobollslag spelar musik i en situation där ljudet från publiken eller spelet är viktigt. Då kan man fråga sig vad det tillför och vilken som är tanken bakom det. Detta fostrar en ljudkultur där publiken börjar förvänta sig att det ska finnas musik. Avsikten är att aktivera publiken men den vänjer sig också med att det behövs en sådan signal. ♦

RIITTA LAHESMAA FICK STORT UNDER- STÖD

PROFESSOR RIITTA LAHESMAA vid Åbo Bioteknikcentrum fick ett av Sigríd Jusélius Stiftelses två femåriga stora understöd. Understödssumman är 250 000 euro per år. Sigríd Jusélius Stiftelses stora understöd är avsett för etablerade medicinska forskare för en period om tre till fem år.

Sammanlagt utdelade Sigríd Jusélius Stiftelse 14 miljoner euro för nationell och internationell medicinsk forskning.

NATIONELLA FORSKARDAGAR FÖR LÄRARE

I **SLUTET AV MAJ** träffas lärare från hela landet vid Åbo Akademi i Vasa för att fundera på forskning på forskningsdagarna "På väg mot jämlikt lärande".

Lärande och inlärningssvårigheter är huvudtemat, och huvudtalarna fokuserar bland annat på inlärningssvårigheter inom matematik och bland barn som deltar i språkbadsundervisning.

TIDSKRIFTEN SKÄRGÅRD FÅR BIDRAG FÖR FORTSATT UTGIVNING

STIFTELSENS FÖR ÅBO AKADEMI styrelse har beslutat att bevilja Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi ett bidrag om 36 000 euro för fortsatt utgivning av tidskriften *Skärgård* under år 2015. Stiftelsens styrelse förutsätter att en del av de beviljade medlen används för att verkställa utgivning av tidskriften i digitalt format inom det kommande året.

För att prenumerera på Skärgård kontaktar man Anita.Julin@abo.fi, tfn (02) 215 4944 eller Hakan.Eklund@abo.fi tfn 050-567 2213. Pris i Finland endast 46 euro, utomlands 50

euro. Prenumerationerna är fortlöpande till de sägs upp. Årets lösnummer kostar 20 euro/st.

FORTBILDA DIG I SOMMAR

ÅBO AKADEMIS öppna universitet erbjuder sommarkurser i Åbo, Hangö/Helsingfors, Jakobstad och Vasa. Läs mera på www.abo.fi/student/opusommarkurser.

Axelbandet under Axelnatten 2012.

STUDENTORKESTRAR MÖTS I ÅBO I HÖST

NATOM ÄR ETT stort evenemang med mycket musik när sex studentorkestrar vartannat år invaderar en av fem nordiska städer med instrumenten i högsta hugg och den 3–5 oktober 2014 är det Åbos tur. Det är således ett evenemang som i Åbo bara kan upplevas vart tionde år och då ett helt halvt århundrade passerat sedan första NATOM arrangerades i Helsingfors 1964, så blir det en präktig jubileumsfest med pompa och ståt.

För allmänheten innebär detta möjligheten att lyssna och beskåda orkestrarna i Åbo stadsliv under jubileumshelgen samt åskåda en tre timmars konsert i Åbo konserthus lördagen den 4 oktober 2014.

Teknologorkestrarna har olika stil, men de flesta spelar någon form av tidig jazz. Några spelar mest dixieland, andra även funk och rock och vissa i det närmaste cirkusmusik med tillhörande konster.

Orkestrarna är Strindens Promenade Orchester, Retuperän WBK, PromenadorQuestern, Humpsvakar, AllianceOrchestret och Åbo Akademis studentorkester Axelbandet. Läs mera på www.axelbandet.fi/NATOM.

EXPERTER FUNDRADE

DEN FÖRSTA vetenskapsaftonen Fundra anordnades vid Åbo Akademi i Vasa i början av april. Fem av ÅA:s experter svarade på frågor om allt från solpanelanvändning i Afrika till Sannfinländarnas framtid vid en frågestund som var öppen för alla. Fundra följer samma koncept som vetenskapsaftonen Undra som tidigare hållits i flera omgångar i Åbo.

THOMAS SANDBERG

Stipendieforskaren – önskad eller ratad

Arets två första gästkolumner i *MfÅA* handlade om olika synvinklar på vetenskap – den första om möjligheten att kunna välja bort vetenskapliga belägg, den andra om "vetenskapens grundläggande villkor". I denna kolumn vinklar jag synen till den praktiska vardagen då man försöker *bedriva vetenskap* med vetenskapliga stipendier som finansieringsform.

Då jag kontaktades för denna kolumn kunde jag inte svara, eftersom jag lämpligt nog befann mig på Forskarförbundets seminarium "Apurahalla Apua!" ("På stipendium, Hjälp!" eller "Hjälp med hjälp av stipendier!"). Under en eftermiddag hade över hundra stipendieforskare samlats för att ta del av expertisen hos viktiga instanser för stipendiater. Helsingfors universitets (HU) representant delgav att HU har som mål att anställa alla doktorander såsom man gjorde på Chalmers i Göteborg 2011 enligt modell av Linköpings universitet. Under tio procent av HU:s nästan 5 000 doktorander får sin finansiering ur HU:s påse. Samtidigt planerar man en form av hot desks, det vill säga arbetsbord för stipendiater där djungelns lag råder.

Sedan 2009 har mottagare av minst fyra månaders arbetsstipendium beviljat av finländsk stipendiegivare, lagstadgad skyldighet att teckna en LFöPL-pensionsförsäkring med obligatoriskt tillhörande OFLA-arbetskadeförsäkring. Denna ses av många stipendiater som en börda, då försäkringsavgifterna i nuläget ligger på 15–20 procent av stipendiesumman. Å andra sidan bör man se detta som en förmån som bland annat Forskarförbundet drev hårt på att få igenom, eftersom stipendiaterna före denna reform så gott som helt saknade social trygghet. Dock ligger ett dilemma i att försäkringsavgifterna indexhöjs men stipendiesummorna oftast hålls konstanta. Att stipendiaterna inte heller alltid är försäkrade under den tid de arbetar, beror på att behandlingsprocesserna på ansökningarna är oförlåtligt långa.

Jag ansökte om LFöPL-försäkring före jul, genast då jag fick besked om mitt postdoktorala stipendium, och än i mars hade inte försäkringen beviljats. Det goda med försäkringsavgifterna är att de är avdragsgilla, men det tråkiga förstås om man inte har skattepliktig inkomst. Själva stipendiet är skattefritt endast upp till gränsen för statliga konstnärstipendier, 19 728,90 €/år det vill säga 1 649,77 €/månad. Slutsatsen på seminariet var att varje stipendiat borde ha rätt att utföra någon form av avlönat (skattepliktigt) arbete under året. En annan slutsats som löser detta problem är att stipendiater bör få ersättning för all form av administrativt och undervisningsrelaterat arbete, vilket inte alltid är fallet. Också stipendiater har rätt till arbetslöshetsskydd, men hur dagpenningen räknas är mer komplicerat, eftersom den föråldrade lagen som den bygger på utgår ifrån heltidsanställningar. Som stipendiat är man förstås varken arbetslös eller i arbete, utan man har en "godtagbar orsak att inte stå till arbetsmarknadens förfogande".

Som stipendiat vet jag ibland inte vilket ben jag ska stå på. Dels har jag all orsak att vara stolt. Att beviljas finansiering är en merit, ett tecken på att den planerade forskningen anses betydelsefull. Dels känns det som att jag som icke-anställd bör hålla låg profil. Situationen är inte alls ny för mig. Under min doktorandtid hade jag cirka 24 kontrakt/stipendieperioder på cirka åtta år (inklusive undervisning, licentiatexamen och annat som en del ansåg vara "slöseri med tid"). Skillnaden ligger i att jag som doktorand fortfarande var önskad, oberoende av finansieringsform, då alla väntade på min (ekonomiskt) värdefulla examen, men om man varken är inskriven för forskarstudier eller anställd, blir man plötsligt bara en skugga i korridorerna. Ändå är publikationerna lika värdefulla även om man disputerat.

Som stipendiat är man förstås varken arbetslös eller i arbete, utan man har en "godtagbar orsak att inte stå till arbetsmarknadens förfogande".

På många håll hör man tankegångar om att alla forskare borde anställas inom projekt, men faktum är att stipendierna kommer att kvarstå som finansieringsform. Det minsta man kan göra för att förbättra situationen är att behandla stipendiaterna så lika de anställda som möjligt. ♦

Thomas Sandberg, FD i kvantkemi

MEDDELANDEN FRÅN ÅBO AKADEMI

Utgivning och annonsreservering våren 2014

Nr	Utgivning	Reservering	Material
4	16.5	24.4	28.4
5	16.6	26.5	30.5

Kommunikationsenheten vid Åbo Akademi 2014

IMPORTANT MEETINGS EVER SINCE

TURIST- OCH KONGRESSBYRÅ

är forskarens bästa vän vid planering och ansökan av internationella kongresser. Hos oss får du proffsig och sakkunnig hjälp med att välja hotell- och möteslokaler. Tillsammans hittar vi det bästa sättet att marknadsföra Åbo och din kongress. Vår service är avgiftsfri. Följ med oss på resan!

i turku touring
Turist- och kongressbyrå

www.meetturku.fi
convention@turku.fi • p. 02 262 7608

